

2013-2022 YILLARI ARASINDA KOBİ'LERİN TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET FAALİYETLERİ İÇİNDEKİ YERİNİN ANALİZİ

Analysis of the Place of SMEs in Turkey's Foreign Trade Activities Between 2013-2022

Metin KETBOĞA*

*Dr. Öğr. Üyesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, metin.ketboga@ozal.edu.tr, 0000-0002-0107-3557

Araştırma Makalesi / Research Article

ÖZ

Geliş Tarihi:

27.11.2024

Kabul Tarihi:

22.12.2024

Anahtar Kelimeler:

Uluslararası Ticaret,
KOBİ, İhracat, İthalat

JEL Kodları:

F10, F23, F49

Türkiye ekonomisinin bel kemiğini oluşturan Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ), Türkiye ekonomisinin yüzde 99,7'sini oluşturmaktadır. Toplam istihdamın ise yüzde 70,6'sı KOBİ'ler tarafından karşılanmaktadır. Bu yönüyle Türkiye'deki mevcut ekonomik faaliyetlerin can damarı görevini üstlenmektedir. TÜİK'in KOBİ'ler ile ilgili 2023 yılı sonu itibarı ile yayınlamış olduğu son istatistiklerde Türkiye'de 2022 yılı içinde ihracat yapan toplam firma sayısı 112 bin 444'tür. Bunların 106 bin 690 tanesi KOBİ ihracatçı, 5 bin 754 tanesi Büyük Ölçekli İhracatçı niteliğindedir. Bu rakamlarla KOBİ ihracatçıların toplam ihracatçıları içindeki oranı yüzde 94,8 iken Büyük Ölçekli İhracatçıların oranı yüzde 5,2'dir. 2013-2022 yılları arasında ihracat yapan KOBİ sayısı düzenli bir şekilde artış gösterirken ithalat yapan KOBİ sayısı sadece 2016 yılında azalma kaydetmiş, diğer yıllarda artış göstermiştir. İmalat yapan KOBİ'ler teknoloji içeren ürün ihracatı yönüyle sınıflandırıldığında yüzde 1,6'sının yüksek teknoloji, yüzde 27,2'sinin orta-yüksek teknoloji, yüzde 28,2'sinin orta düşük teknoloji ve son olarak yüzde 42,7'sinin düşük teknoloji ürün ihraç ettiği görülmektedir. Bu dört sınıfta içinde düşük teknoloji ürün ihraç eden KOBİ'lerin dışındaki diğer üç sınıftaki KOBİ imalatçı ihracatçıları 2013-2022 yılları arasında sürekli artış göstermiştir. Fakat mevcut artış kısmi bir oranda gerçekleşmiştir. Bu makalenin amacı Türkiye'nin ihracatında önemli bir pozisyona sahip olan KOBİ'lerin Türkiye'nin ekonomisi ve özellikle de ihracat ve ithalattaki yerini rakamlarla tespit etmek ve Türkiye'nin ihracatının artırılabilmesi için KOBİ'lerin daha fazla etkin kılınması noktasında neler yapılması gerektiğine dair önerilerde bulunmaktır. Çalışmada 2013-2022 yılı verileri kullanılmıştır. KOBİ'lere ilişkin sayısal veriler bir sonraki yılın sonunda açıklandığı için KOBİ'lere ilişkin 2023 yılının sonunda yayımlanan 2022 yılı verilerine ulaşılamamıştır. Bu durum çalışmanın kısıtı olmuştur. 2023 yılı KOBİ istatistiklerinin 2024 yılının sonuna doğru yayımlanması beklenmektedir.

ABSTRACT

Received Date:

27.11.2024

Acceptance Date:

22.12.2024

Keywords:

International Trade, Small
and Medium Enterprises,
Export, Import

JEL Codes:

F10, F23, F49

Small and Medium Enterprises (SMEs), which are the backbone of the Turkish economy, constitute 99.7 percent of the Turkish economy. 70.6 percent of total employment is provided by SMEs. In this respect, they serve as the lifeblood of current economic activities in Turkey. According to the latest statistics published by Turkish Statistical Institution regarding SMEs as of the end of 2023, the total number of companies exporting in Turkey in 2022 is 112,444. 106,690 of these are SME exporters and 5,754 are Large-Scale Exporters. With these figures, the ratio of SME exporters to total exporters is 94.8 percent, while the ratio of Large-Scale Exporters is 5.2 percent. While the number of SMEs exporting in the 2013-2022 period increased steadily, the number of SMEs importing decreased only in 2016 and increased in other years. When SMEs are classified in terms of technology exports, 1.6 percent of SMEs in Turkey are high-tech, 27.2 percent are medium-high-tech, 28.2 percent are medium-low-tech, and finally 42.7 percent are low-tech. Apart from SMEs exporting low-tech products within these four classes, SME manufacturing exporters in the other three classes have shown a continuous increase between 2013 and 2022. However, the current increase has been partial. The purpose of this article is to determine the place of SMEs, which have an important position in Turkey's exports, in Turkey's economy and especially in its exports and imports, with numbers and to make suggestions on what should be done to make SMEs more effective in order to increase Turkey's exports. Data from 2013-2022 were used in the study. Since numerical data on SMEs are announced at the end of the following year, the 2022 data on SMEs, which will be published at the end of 2023, could not be accessed. This situation was a limitation of the study. It is expected that the 2023 SME statistics will be published towards the end of 2024.

Atf / Citation: Ketboğa, M. (2024). 2013-2022 Yılları Arasında KOBİ'lerin Türkiye'nin Dış Ticaret Faaliyetleri İçindeki Yerinin Analizi. *Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 83-106.

1. GİRİŞ

Uluslararası ticaret, ülkelerin kalkınmasındaki en önemli ekonomik aktivitelerin başında gelmektedir. Dünya ülkeleri; uluslararası ticaretten en yüksek faydayı elde etmek için genel olarak ekonomi politikalarını ihracatı artırıcı, ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde ithalatı kısıtlayıcı politikalar olarak belirlemeye çalışmaktadır.

Türkiye'nin son on yıllık dış ticaret performansı incelendiğinde, sürdürülebilir bir ihracat performansının yakalanmadığını söylemek mümkün görünmemektedir. Son on yılın ihracat artış ortalaması yüzde 5,27 iken ithalat artış ortalaması yüzde 4,4 olmuştur. Her ne kadar ihracattaki artış hızı yüzdesi ithalattaki artış hızı yüzdesini geçse de ithalat rakamlarının ihracat rakamlarından daha büyük olması, dış ticaret açığı artışının önüne geçememektedir. Özellikle 2022 yılında dış ticaret açığının 2021 yılına kıyasla %237'lik bir sıçrama göstermesi, Türkiye'de dövize olan ihtiyacın daha fazla artmasına neden olmuştur. Bu ihtiyaç, kıt rezervlere sahip olan Merkez Bankasının kur artışlarının yaşandığı dönemlerde kur oynaklıklarına müdahale de yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Benzer şekilde enflasyondaki artış imalat sanayide birim maliyetlerin artmasını hızlandırmıştır. Enflasyonun kontrol altına alınması politikalarının sebep olduğu faiz artırımı kararları, finansal maliyetlerin de artmasına sebep olduğu için ihracat rakamları olumsuz yönde etkilenmiştir. 2022 yılına kıyasla 2023 yılında Türkiye'nin ihracatındaki artış oranının %0,5 olarak gerçekleşmesi, beklentilerin altında bir sonucun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Zira, 2022 yılı sonunda belirlenen Türkiye'nin yüzüncü kuruluş yılında münhasır 500 milyar dolar ihracat hedefine bu sebeplerden dolayı ulaşılamamıştır.

Türkiye'nin dış ticaret faaliyetlerini gerçekleştiren ekonomik birimlerin dağılımına bakıldığında. Türkiye ekonomisindeki en etkin ekonomik birimin Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) olduğu görülmektedir. KOBİ'ler üç işletme türünden oluşmaktadır. Bunlar; mikro işletmeler, küçük işletmeler ve orta büyüklükteki işletmelerdir. Mikro işletmeler; istihdam sayısı on kişinin altında olan ve yıllık net satış hasılatı 5 milyon TL'yi geçmeyen işletmelerdir. Küçük işletmeler; istihdam sayısı elli kişinin altında olan ve yıllık net satış hasılatı 50 milyon TL'yi geçmeyen işletmelerdir. Orta büyüklükteki işletmeler ise istihdam edilen personel sayısı iki yüz ellinin altında olan ve yıllık net satış hasılatı 250 milyon TL'nin altında olan işletmelerdir. Belirtilen kriterlerden her ikisinden birini karşılamayan işletmeler, mevcut pozisyonlarına göre diğer bir kategoriye geçiş yaparak değerlendirilmeye alınmaktadırlar (KOSGEB, 2024).

Bu çalışmanın amacı Türkiye'nin ihracatında önemli bir pozisyona sahip olan KOBİ'lerin Türkiye'nin ekonomisi ve özellikle ihracat ve ithalatındaki yerini rakamlarla tespit etmek ve Türkiye'nin ihracatının artırılabilmesi için KOBİ'lerin daha fazla etkin kılınması noktasında neler yapılması gerektiğine dair önerilerde bulunmaktır. Çalışmada 2013-2022 yılı verileri kullanılmıştır. KOBİ'lere ilişkin sayısal veriler bir sonraki yılın sonunda açıklandığı için KOBİ'lere ilişkin 2023 yılı verilerine ulaşılmamıştır. Bu durum çalışmanın kısıtı olmuştur. 2023 yılı KOBİ istatistiklerinin 2024 yılının sonunda yayınlanması beklenmektedir.

2. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Yapılan literatür taramasında KOBİ'lerle ilgili yapılan çalışmaların genellikle onların ihracat yaparken yaşadıkları sorunları belirlemeye yönelik olduğu ve belirlenen sorunların

da benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Fakat KOBİ'lerin Türkiye'nin ihracatındaki pozisyonunu yıllara göre analiz eden, dış ticaret performanslarında meydana gelen artış ve azalışların nedenlerini irdeleyen, sürdürülebilir ihracat artışı için KOBİ'lere çözüm önerileri sunan ve bu yolla kronik hale gelen dış ticaret açığını azaltmaya yönelik önerilerde bulunan çalışmalara rastlanılmamıştır. Bu durum makalenin ele alınmasının motivasyonunu oluşturmuştur. Bu makaleyi diğer makalelerden ayıran en önemli yönü de bu konuları derinlemesine incelemesidir. Konu ile ilgili bazı çalışmaların özeti aşağıdaki gibidir.

Şengüler ve Adıgüzel (2023), çalışmalarında Türkiye'de ithal girdi, döviz kuru, enflasyon, katma değerli ürün üretimi ve politik istikrar gibi etkilerin KOBİ'lerin uluslararası rekabet avantajını nasıl etkilediğini ele almışlardır. Çalışmalarının sonuç bölümünde KOBİ'lere uluslararası rekabet avantajının kazandırılması için bahsi geçen bu değişkenlerin olumsuz etkilerin azaltılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bozkurt ve Tunç (2018), çalışmalarında Antalya ili özelinde KOBİ'lerin dış ticarete yaşadığı sorunları ele almışlardır. Çalışmalarının sonuç bölümünde KOBİ'lerin ihracatta karşılaştıkları sorunlarının doğru analiz edilip çözüm yolu bulunmaması durumunda dış ticaret hedeflerine ulaşmanın mümkün olmadığını, KOBİ'lerin yaşadığı temel sorunların döviz kurlarında yaşanan hareketlilik, ekonomik istikrarsızlık ve yetersiz devlet desteği olduğunu ifade etmişlerdir.

Çütçü vd. (2017), çalışmalarında KOBİ'lerin ihracatta yaşadıkları sorunları Gaziantep ili özelinde ele almışlardır. Çalışmalarının sonuç bölümünde bu bölgede yer alan KOBİ'lerin ihracatta beklenen performansı gösteremediklerini, özellikle KOBİ'lerin kapasite ve inovasyon eksikliğinin küresel anlamda rekabet etmelerinin önüne geçtiğini ifade etmişlerdir.

Ulusoy ve Akarsu (2012), çalışmalarında Türkiye'de KOBİ'lere sunulan desteklerin istihdam üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmalarının sonuç bölümünde KOBİ'lerin Türkiye'de istihdam noktasında önemli bir yük taşıdığını, KOSGEB gibi çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının onların en büyük sorunu olan sermaye sorunun çözmek için destek verdiğini, bu desteğin artmasının onların büyümesine katkı sağlayacağını ifade etmişlerdir.

Keskin vd. (2009, çalışmalarında Erzurum ilinde ihracat yapan veya yapma potansiyeline sahip olan KOBİ'lerin ihracat sırasında veya ihracata hazırlanırken karşılaştıkları sorunları ele almışlardır. Çalışmalarının sonuç bölümünde her iki gruptaki firmaların benzer sorunlarla karşı karşıya olduklarını, bu sorunların ise daha çok bürokratik engeller, mevzuata ilişkin sorunlar, ekonomik istikrarsızlık, dış pazar hakkında yeterli bilgiye sahip olmama ve finansman olduğunu ifade etmişlerdir.

Kalaycı (2008), çalışmasında elektronik ticaretin KOBİ'ler üzerinde oluşturacağı etkileri ele almıştır. Çalışmasının sonuç bölümünde KOBİ'lerin Türkiye'deki işletmelerin neredeyse tamamını içerdiği halde dış ticaret faaliyetlerinde istenilen seviyede olmadığını; elektronik ticaret sayesinde işlem, haberleşme ve pazarlamaya yönelik maliyetlerin azalması nedeniyle KOBİ'lerin elektronik ticareti kullanarak ihracat faaliyetlerini artırabileceğini ifade etmiştir.

Ay ve Talaşlı (2007), çalışmalarında KOBİ'lerin ihracatta karşılaştıkları sorunları ele almışlardır. Çalışmalarının sonuç bölümünde KOBİ'lerin sayı, istihdam ve üretim noktasında Türkiye'de önemli bir paya sahip olduklarını, genel olarak KOBİ'lerin ihracat noktasında kurumsallaşamama, üretim ölçeğinden yararlanamama ve kur riski ile karşılaşma sorunlarının olduğunu ifade etmiştir.

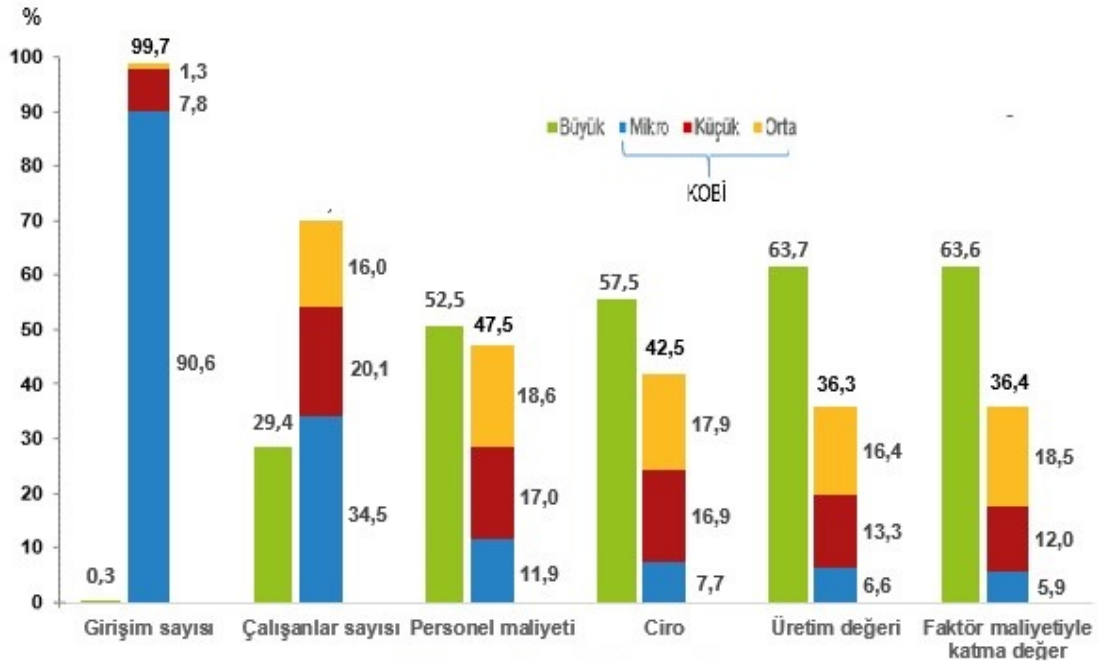
Çatal (2007), çalışmasında KOBİ'lerin bölgesel kalkınmadaki rolünü ele almıştır. Çalışmasının sonuç bölümünde KOBİ'lerin yeni teknolojileri geliştirme yönü ile daha esnek bir yapıya sahip olduğunu, bu noktada küresel piyasalarda KOBİ'lerin büyük ölçekli işletmelere kıyasla daha avantajlı olduğunu, Türkiye ekonomisi içinde çoğunluk olan KOBİ'lerin Türkiye'nin ekonomik büyüme ve bölgesel kalkınmasında önemli bir etkiye sahip olduğunu ifade etmiştir.

Özdemir vd. (2007), çalışmalarında KOBİ'lerin dünya ekonomisi içinde artan önemi ve Türkiye'deki yerini ele almıştır. Çalışmasının sonuç bölümünde küreselleşmenin etkisi ile KOBİ'lerin dünya ekonomisi içindeki etkinliğini arttığını, bir ekonomide başarı kaydetmenin en önemli yollarından birinin KOBİ'lerin başarılı olmasına bağlı olduğunu ifade etmiştir.

Ulaş (2004), çalışmasında Ankara Ostim'de bulunan KOBİ'lerin yurtdışı pazarlara açılmada karşılaştıkları sorunları ele almıştır. Çalışmasının sonuç bölümünde bu bölgede bulunan KOBİ'lerin yurtdışı pazarlara açılmak ve yurtdışı alıcılarla iş birliği içinde olmak istediklerini fakat bunu başaramadıklarını ifade etmiştir.

3. KOBİ'LERİN TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİNDEKİ YERİ

TÜİK'in KOBİ'lerle ilgili 2023 yılı aralık ayında yayınlamış olduğu rapor incelendiğinde Türkiye'de 2022 yılında 3 milyon 773 bin KOBİ mahiyetinde firmanın bulunduğunu söylemek mümkündür. Grafik 1, 2022 yılında Türkiye'de KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin Türkiye ekonomisi içindeki toplam girişim sayısını, toplam çalışan sayısını, personel maliyetlerini, toplam cirosunu, üretim değerlerini ve faktör maliyetleri ile oluşturulan katma değeri göstermektedir.

Grafik 1: 2022 Yılında KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin Bazı Ekonomik Faaliyetleri

Kaynak: (TÜİK, 2024)

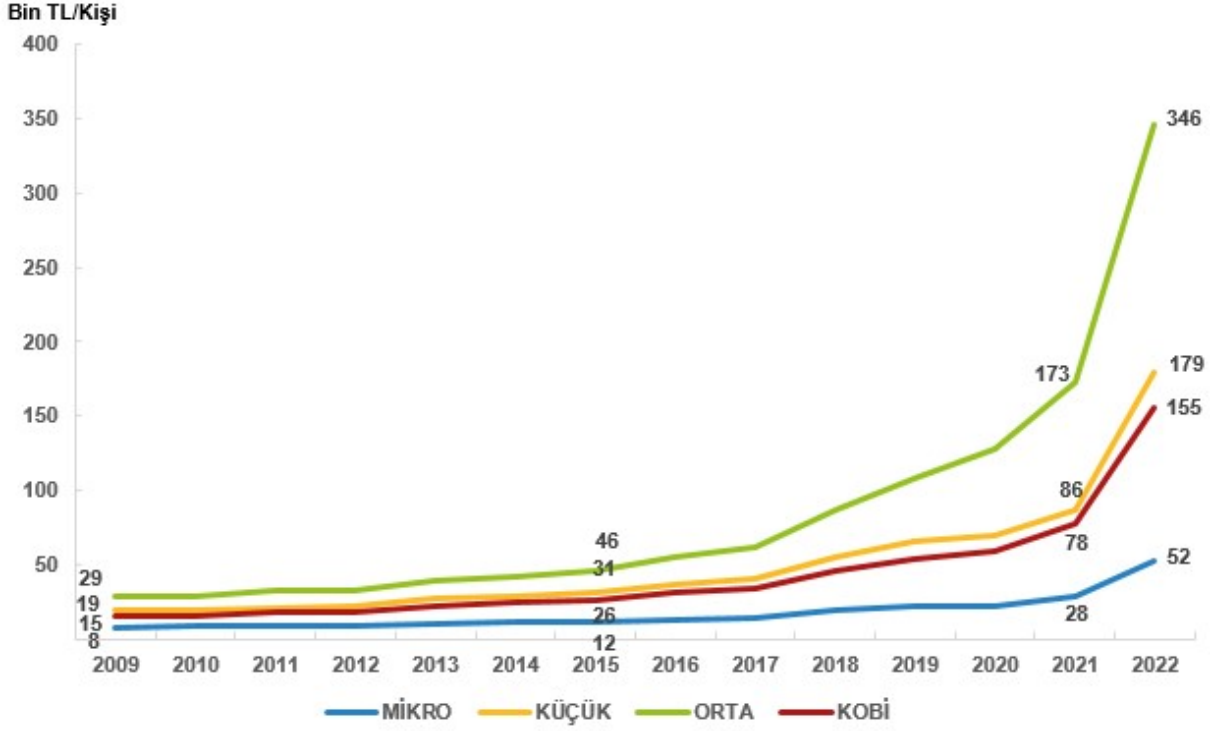
Grafik 1, incelendiğinde 2022 yılı sonu itibari ile Türkiye’de KOBİ’lerin toplam girişimlerin yüzde 99,7’sini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Büyük Ölçekli İşletmelerin oranı ise sadece yüzde 0,3 seviyesindedir. Bu oran KOBİ’lerin Türkiye ekonomisi içinde payının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde işletmelerde çalıştırılan personel sayısı kıyaslandığında, KOBİ’lerin toplam istihdamın yüzde 70,6’sını karşıladığı görülürken Büyük Ölçekli İşletmelerin bunun sadece yüzde 29,4’ünü karşıladığını söylemek mümkündür. Çalışan personel maliyetleri kıyaslandığında ise Büyük Ölçekli İşletmelerin Türkiye’deki personel maliyetinin yarısından fazlasını karşıladığı görülmektedir. Bunun temel sebebi Büyük Ölçekli İşletmelerde çalışan beyaz yakalı personel sayısının KOBİ’lere kıyasla daha fazla olmasıdır. Beyaz yakalı personele ödenen maaşların asgari ücretli personele kıyasla daha yüksek olması, işletme sayısı bakımından orantısız bir durumun olmasına rağmen makasın kapanmasını sağlamıştır. Aynı zamanda KOBİ’ler daha çok aile şirketi tarzında kurulup yönetildiği için beyaz yakalı personel ihtiyacı daha çok aile içinden karşılanmakta ve aile içi personele ödenen maaşlar genel olarak resmiyette gösterilememektedir.

Büyük Ölçekli İşletmelerle KOBİ’ler ciro yönüyle karşılaştırıldığında ise Türkiye’de gerçekleşen toplam cironun yüzde 57,5’inin Büyük Ölçekli İşletmeler tarafından gerçekleştiği, yüzde 42,5’inin ise KOBİ’ler tarafından sağlandığını söylemek mümkündür. Bunun temel sebebi Büyük Ölçekli İşletmelerin KOBİ’lere kıyasla daha yüksek teknoloji kullanarak üretim maliyetlerini düşürmeleri sayesinde daha fazla üretim yapıp daha fazla ürün satmalarıdır. Büyük Ölçekli İşletmelerin yüksek teknoloji kullanarak sabit maliyeler altında daha fazla ürün üretmeleri, birim satış fiyatlarının daha düşük çıkmasını sağlamaktadır. Daha düşük maliyete sahip olan bu işletmeler doğal olarak kendilerine yurtiçi ve yurtdışı piyasalarda rekabet avantajı oluşturup daha fazla ürün satarak cirolarını artırmaktadır. Aynı zamanda birçok KOBİ tarzında kurulmuş olan firmanın finansal koşullarının yetersiz olması; orta veya yüksek teknoloji ürün üretmemelerine de neden olmaktadır. Orta ve yüksek teknoloji ürünlerin satış değerinin daha yüksek olması Büyük Ölçekli İşletmelerin cirolarının KOBİ’lere kıyasla daha yüksek olmasını sağlamaktadır.

Büyük Ölçekli İşletmelerin orta ve yüksek teknolojiye ulaşım imkânın KOBİ’lere kıyasla daha yüksek olması, üretim maliyetlerinin de bu firmaların lehine olmasını sağlamaktadır. Türkiye’de 2022 yılında toplam üretim değerinin yüzde 63,7’si KOBİ’ler tarafından gerçekleşirken yüzde 36,3’ü Büyük Ölçekli İşletmeler tarafından gerçekleşmiştir. Benzer şekilde üretim faktörlerinden olan sermaye ve işçilik ile ilgili oluşan maliyet, teknoloji üstünlüğü nedeniyle Büyük Ölçekli İşletmeler tarafından katma değer yaratmada daha etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Bu yönüyle Büyük Ölçekli İşletmelerin faktör maliyetleriyle katma değer yaratma oranı yüzde 63,6 iken KOBİ’lerin oranı %36,4’tür.

KOBİ’lerin faaliyet alanı incelendiğinde en fazla işteğalin sırasıyla toptan ve perakende ticaret, motorlu kara taşıtları ve motor bisikletlerin onarımı, ulaştırma ve depolama işlemleri ve imalat sanayi olduğunu söylemek mümkündür.

Grafik 2, 2009-2022 yılları arasında KOBİ’lerin çalışan başına oluşturmuş olduğu katma değeri göstermektedir.

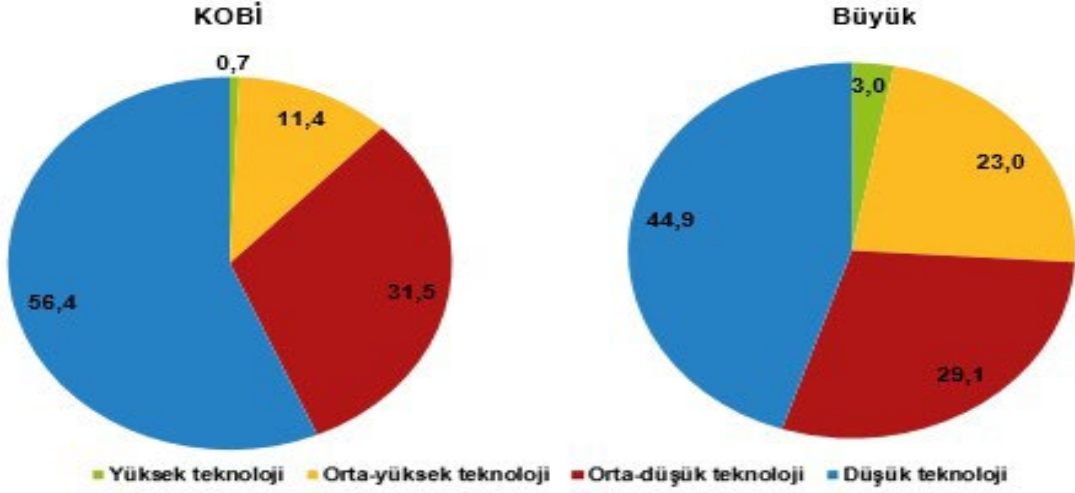

Grafik 2: 2009-2022 Yılları Arasında KOBİ'lerin Çalışan Başına Oluşturduğu Katma Değer

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 2 incelendiğinde 2009 yılında KOBİ'lerin çalışan kişi başına oluşturduğu ortalama katma değer 15 bin TL olduğu görülmektedir. 2009 yılından 2022 yılına kadar rakamın sürdürülebilir şekilde arttığı görülmektedir. 2022 yılında ise bu rakam 155 bin TL'ye ulaşmıştır. Ortalama katma değer içindeki en hızlı artış orta boy işletmelerde sağlanmıştır. 2009 yılında 29 bin TL olan kişi başı katma değer sürekli artarak, 2022 yılında 346 bin TL'ye ulaşmıştır. Küçük işletmeler ortalama bir seyir izlemiş ve sürekli yaşanan artışlarla 2009 yılında 19 bin TL iken 2022 yılında 179 bin TL'ye ulaşmıştır. En yavaş değişim mikro işletmelerde yaşanmıştır. Mikro işletmelerde de sürekli artış gerçekleşmiş fakat artış hızı; orta ve küçük işletmelere kıyasla daha düşük olmuştur. Grafik üzerinden de görüleceği üzere özellikle pandemi sürecinin azalmaya başladığı 2021 ve 2022'de yükselme hızı tüm işletmelerde artmıştır.

İmalat sanayi, bir ekonomi içinde istihdam oranının en fazla sağlandığı sanayi türüdür. Bu yüzden imalat sanayi büyüdükçe üretim artmakta ve işsizlik oranı azalmaya başlamaktadır. İşsizliğin azalması, gelir seviyesinin artmasına ve refah seviyesinin yükselmesine katkı sağlamaktadır. Gelir ve refah seviyesinin yükselmesi de tasarrufların yapılmasına olanak sağlamaktadır. Tasarrufların, yatırıma dönüşmesi ise bir ülkede hem ekonomik koşulların düzelmesine hem de refah seviyesinin yükselerek istihdam oranlarının artmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak yatırımların artması yine üretimin artmasını sağlayacağı için imalat sanayi bundan daha olumlu yönde etkilenecektir. Bu noktada KOBİ'lerin en büyük dezavantajı finansal yönden güçlü olmamaları nedeniyle orta ve yüksek teknoloji ürün üretiminde istenilen seviyeye ulaşamamalarıdır. Grafik 3, Türkiye'de imalat sanayi içindeki KOBİ'lerin ve Büyük Ölçekli İşletmelerin yüksek teknoloji, orta-yüksek teknoloji, orta düşük teknoloji ve düşük teknoloji ürün imalat oranlarını göstermektedir.

Grafik 3: KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin İmalat Sanayisi İçinde Yüksek Teknoloji, Orta-Yüksek Teknoloji, Orta Düşük Teknoloji Ve Düşük Teknolojili Üretim Oranları

Kaynak: (TÜİK, 2024)

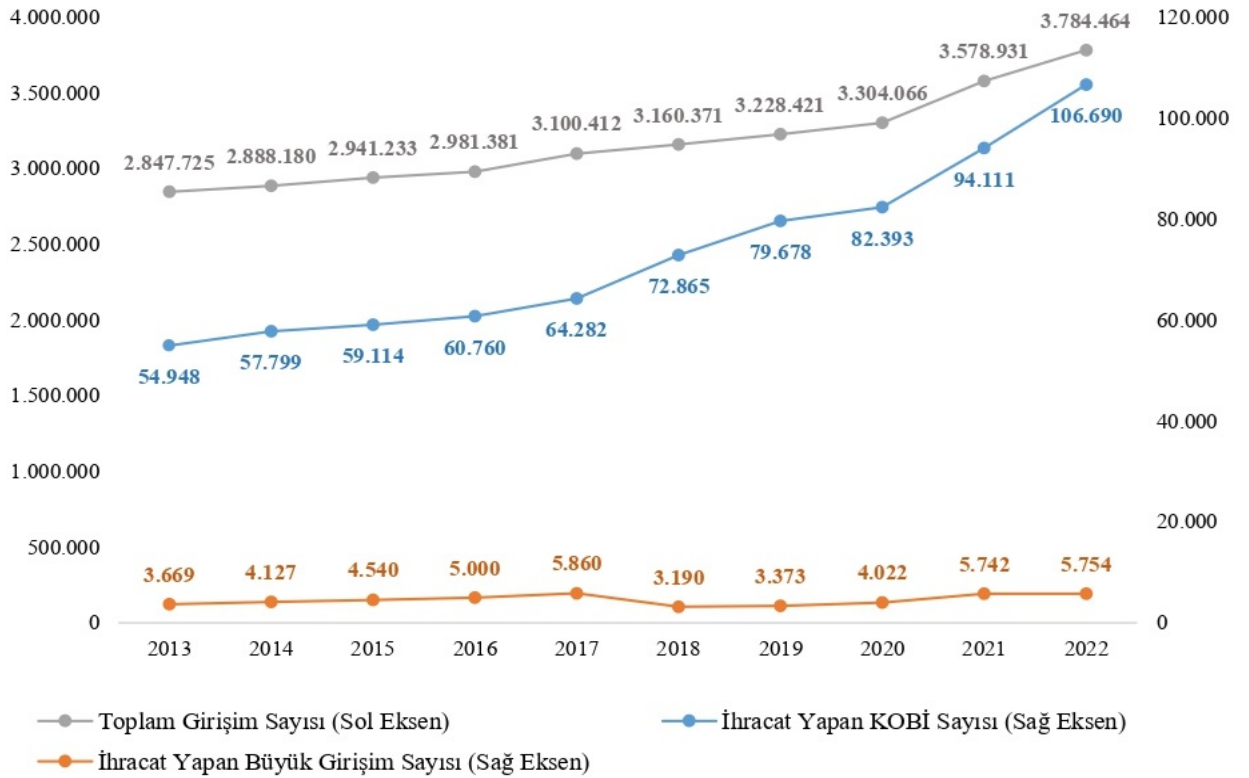
Grafik 3 incelendiğinde KOBİ'lerin yüksek teknolojili ürün imalatının yüzde 0,3 olduğu görülürken Büyük Ölçekli İşletmelerin oranı %3 seviyesindedir. Benzer şekilde orta yüksek teknolojili üretim miktarı incelendiğinde Büyük Ölçekli İşletmelerin KOBİ'lere kıyasla 2 kat daha fazla üretim yaptığı görülmektedir. Fakat orta düşük ve düşük teknolojili ürün üretiminde, KOBİ'lerin Büyük Ölçekli İşletmelere kıyasla daha fazla üretim yaptığını söylemek mümkündür. Bunun temel sebebi Büyük Ölçekli İşletmelerin finansal açıdan KOBİ'lere kıyasla daha iyi bir seviyede olması gösterilebilir. Bunun yanında Büyük Ölçekli İşletmelerin KOBİ'lere kıyasla daha kurumsal ve profesyonelce yönetilmeleri de hızlı bir şekilde ilerlemelerine katkı sağlamaktadır.

4. KOBİ'LERİN TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARETİ İÇİNDEKİ YERİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılından 1929 yılına kadar Lozan Barış Antlaşmasının bazı maddeleri gereği, Türkiye'nin bağımsız bir dış ticaret politikası izlemesinin önüne geçilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Döneminden kalan kapitülasyonların devam etmesi Türkiye'de dış ticaret açığının oluşmasına neden olmuştur. İhracat faaliyetleri ise daha çok tarım ürünlerine dayanmaktadır. Kapitülasyonların sona ermesi ve Lozan Barış Antlaşmasından dolayı var olan yükümlülüklerin 1929 yılından sonra sona ermesiyle bağımsız bir dış ticaret politikası izlenmeye başlamıştır. Bu politika ile 1929 yılından 1946 yılına kadar 1938 yılı hariç olmak üzere katı ithal ikameci politikalar izlenmiş ve bu dönemde Türkiye'de dış ticaret fazlası oluşmuştur.

İkinci dünya savaşının bittiği 1945 yılından sonra ise dünya ekonomisi pozitif bir seyir izlemeye başlamış, Türkiye'de nüfusun çoğalması ve ticari faaliyetlerin biraz daha gelişmesi ihtiyaçların artmasına neden olmuştur. Artan bu ihtiyaçların karşılanması ve yükselen enflasyonun olumsuz etkisinin ortadan kaldırılmak istenmesi Türkiye'de ithal ikameci politikanın biraz gevşetilmesini sağlamıştır. Bu gelişme 1947 yılından sonra Türkiye'de tekrar bir dış ticaret açığının oluşmasına neden olmuştur. 1970-1980'li yıllar ise dünyada liberalleşme hareketlerinin yaşandığı yıllar olmuştur. Türkiye'de bu dönem mevcut

konjonktür gereği 24 Ocak 1980 Kararları ile ithal ikameci dış ticaret politikasını terk ederek yerine sanayileşmeye dayalı bir dış ticaret politikası izlemeye başlamıştır. Ekonomisi henüz gelişmemiş olan Türkiye’de bu karar ithal girdilerin artmasına neden olmuş, sanayi gelişirken ithalat da hızlı bir şekilde artmıştır. 1990’lı yıllar finansın da liberalleşmesine katkı sağlamış, bütün dünyada başlayan bu liberalleşme hareketi Türkiye’de de karşılık bulmuş ve uluslararası sermaye hareketleri artmaya başlamıştır. Bu dönemde yaşanan politik ve siyasi istikrarsızlık Türkiye’de kur oynaklıklarının yaşandığı yıllar olmuştur. 2000’li yılların sonunda ise ekonominin dip noktaları gördüğü bir dönem yaşanmıştır. Bu dönemde siyasi ortam istikrarlı olmadığı için ekonomi resesyona gitmiş ve üretim neredeyse durma noktasına gelmiştir. 2002 yılında gerçekleşen seçimlerle siyasi ortam toparlanmaya başlanmış, Türkiye ekonomik büyüme trendini yakalamayı başarmıştır. 2002-2008 yılları Türkiye’de birçok olumlu gelişmenin yaşandığı bir dönem olmuştur. 2008 yılının sonunda ABD’de başlayan mortgage krizi bütün dünyada olumsuz bir ekonomik ortamın oluşmasına neden olmuş, bu dönem içinde Türkiye’de var olan güçlü iktidar, krizin erken zamanda atlatılmasını sağlamıştır. 2013-2023 yılları ise Türkiye’de inişli çıkışlı yılların yaşandığı bir dönem olmuştur. Özellikle 2021 yılında dış ticaret açığı 47 milyar dolara civarında iken 2022 yılında %237 artarak 106 milyar doların üstüne çıkması dış ticaret açığının ihracata kıyasla tehlikeli noktalara gelmesine neden olmuştur.

Grafik 4: 2013-2022 Yılları Arasında Türkiye’de İhracat Yapan Firma Ölçeği

Kaynak: (TÜİK, 2024)

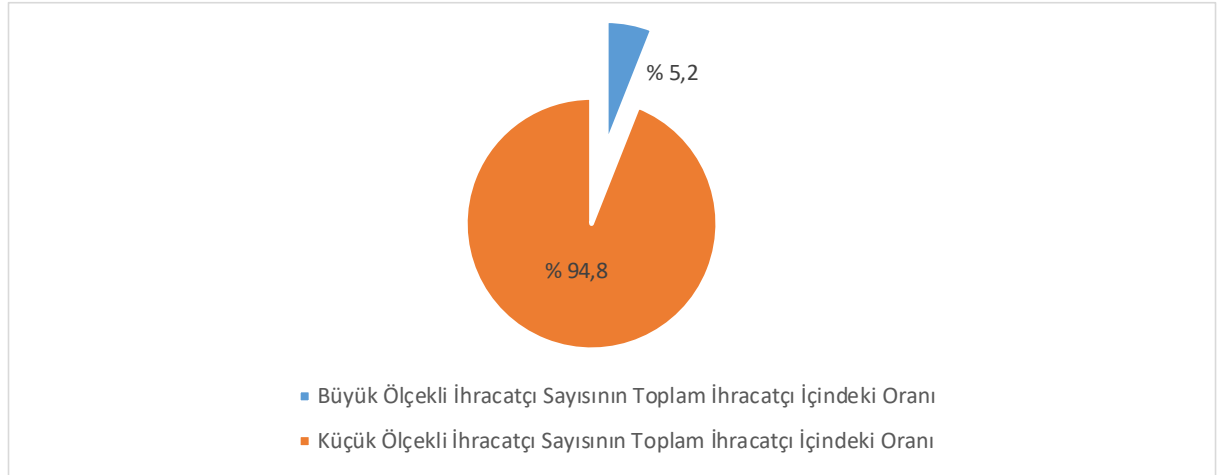
Grafik 4 Türkiye’de 2013-2022 yılları arasında on yıllık dönemde ihracat yapan toplam firma sayısını ve bunların kaç tanesinin KOBİ, kaç tanesinin Büyük Ölçekli İşletme olduğunu göstermektedir. Türkiye’nin bu on yıllık dönemde ortalama ihracatçı sayısı 77 bin 792 iken bunun 73 bin 264 tanesi KOBİ, 4527 tanesi Büyük Ölçekli İşletmedir. KOBİ’lerin

toplam ihracatçı içindeki oranı yaklaşık 94 iken Büyük Ölçekli İhracatçıların oranı yaklaşık yüzde 6'nın biraz üzerindedir. Tablo 1, 2013-2022 yılları arasındaki toplam ihracatçı sayısını, KOBİ ihracatçı sayısını, Büyük Ölçekli İşletme sayısını ve bunların toplam işletme sayısı içindeki payı ile birbirlerine oranını göstermektedir.

Tablo 1: 2013-2022 Yılları Arasında Türkiye’de İhracat Yapan Firma Sayısı ve Birbirleri İçindeki Oranları

Yıllar	Büyük Ölçekli İhracatçı	KOBİ İhracatçı	Toplam İhracatçı Sayısı	Büyük Ölçekli İhracatçı Sayısının Toplam İhracatçı İçindeki Oranı	KOBİ İhracatçı Sayısının Toplam İhracatçı İçindeki Oranı
2013	3,669	54,948	58,617	6	93.7
2014	4,127	57,799	61,926	7	93.3
2015	4,540	59,114	63,654	7	92.8
2016	5,000	60,760	65,760	8	92.3
2017	5,860	64,282	70,142	8	91.6
2018	3,190	72,865	76,055	4	95.8
2019	3,373	79,678	83,051	4	95.9
2020	4,022	82,393	86,415	5	95.3
2021	5,742	94,111	99,853	6	94.2
2022	5,754	106,690	112,444	5	94.8
Ortalama	4,527	73,264	77,792	6	93.97

Kaynak: (TÜİK, 2024)

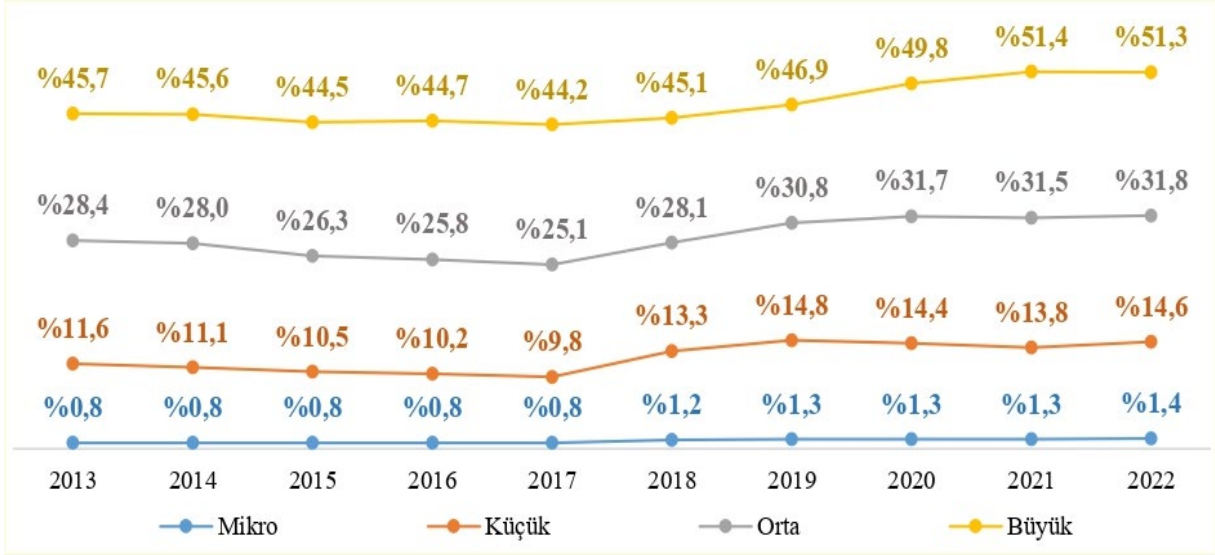
Grafik 5: 2013-2022 Yılları Arasında KOBİ ve Büyük Ölçekli İhracatçı Sayısının Toplam İhracatçı İçindeki Yüzdesele Dağılımı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Tablo ve grafikten de görüleceği üzere KOBİ’ler Türkiye’nin ihracatta bel kemiğini oluşturmaktadırlar. 2013-2022 yılları arasında toplam girişimci sayısı yüzde 32,9 artarken, aynı dönemde ihracat yapan girişimci sayısı yüzde 91,8 oranında artmıştır. 2013 yılında 54 bin 948 olan KOBİ ihracatçı sayısı, 2022 yılında 106 bin 690’a ulaşmıştır. Bu gelişmeler Türkiye’nin ihracata dayalı büyüme politikasını benimsediğini göstermektedir.

Türkiye’de gerçekleşen toplam girişim sayısı ile ihracata yönelen KOBİ girişimci sayısı kıyaslandığında ise 2013 yılında KOBİ ihracatçı sayısı toplam girişimin yüzde 1,9’unu oluştururken, 2022 yılında bu oran yüzde 2,8’e yükselmiştir. Rakamın artması olumlu bir gelişme iken toplam girişimci sayısı için KOBİ miktarının yüzde 2,8 olması tatmin edici bir oran değildir. Bu noktada KOBİ ihracatçı sayısının artırılması için özellikle nitelikli dış ticaret eğitimlerinin verilmesi elzem bir ihtiyaçken, ihracata yeni başlayacak olan firmalara verilen teşviklerin artırılması KOBİ tarzındaki ihracat firmalarının artmasını sağlayacaktır.

Grafik 6, firmaların ölçek bazında toplam girişim içindeki yerini göstermektedir.

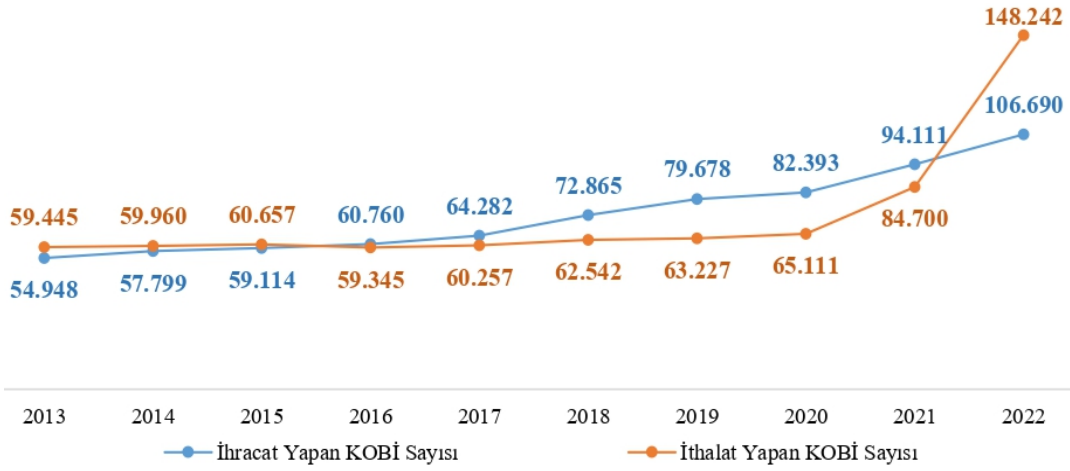

Grafik 6: Ölçek Bazında Dış Ticaret Faaliyetleri Değişim Grafiği

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 6 incelendiğinde 2013 yılında ihracat yapan mikro işletme sayısı 19 bin 412 iken 2022 yılında 48 bin 348’e yükseldiği görülmektedir. Oransal olarak 2013 yılında mikro ihracatçı sayısı tüm ihracatçıların yüzde 0,8’ine karşılık gelirken, 2022 yılında yüzde 1,4’e yükselmiştir. Benzer şekilde küçük işletme sayısı 2013 yılında 24 bin 982 iken 2022 yılında 43 bin 270’e ulaşmıştır. Bu sayı 2013 yılında tüm ihracatçıların yüzde 11,6’sına karşılık gelirken, 2022 yılında yüzde 14,6’ya çıkmıştır. Orta büyüklükteki işletmelerde ise 2013 yılında 10 bin 554 ihracatçı firma var iken 2022 yılında bu rakam 15 bin 72’ye yükselmiştir. Oransal olarak 2013 yılında yüzde 28,4 olan ihracatçı sayısı, 2022 yılında yüzde 31,8’e yükselmiştir. Büyük Ölçekli İşletme noktasında ise 2013 yılında 3 bin 669 olan firma sayısı, 2022 yılında 5 bin 754’e yükselmiştir. Yine oransal olarak bu değer 2013 yılında yüzde 45,7’ye karşılık gelirken 2022 yılında yüzde 51,3’e yükselmiştir. Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür. Firmaların ölçeği büyüdükçe ihracat miktarında artış yaşanmaktadır. Bundan dolayı ihracata yönelik dış ticaret politikaları belirlenirken, ölçek büyütme yönelik politikaların yoğunluk kazanması Türkiye’de ihracatın artmasına katkı sağlayacaktır.

İthalat yapan KOBİ sayısı ve 2013-2022 yılları arasında bu firmaların sayısal değişim verileri Grafik 7’de görülmektedir.

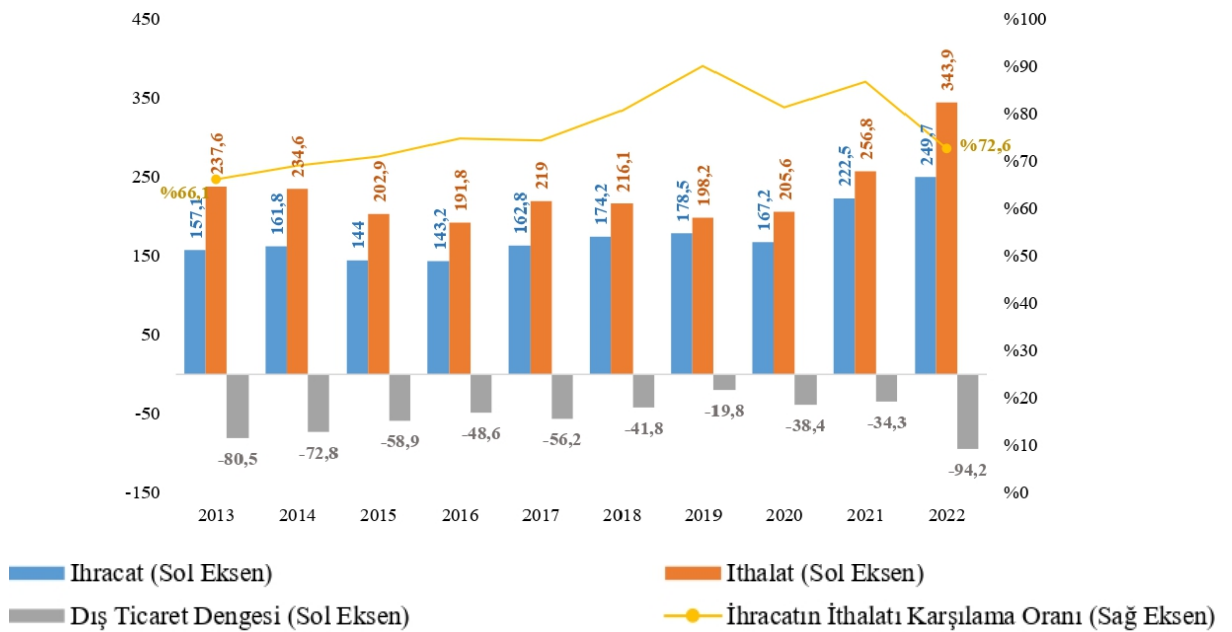

Grafik 7: İthalat ve İhracat Yapan Kobi Sayısı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 7 ihracat ve ithalat yapan KOBİ'leri sayısını ve yıllara göre artış ve azalış miktarını göstermektedir. 2013-2022 yılları arasında ihracat yapan KOBİ sayısında düzenli bir artış görülürken ithalat yapan KOBİ sayısında 2016 yılında 2015 yılına kıyasla bir düşüş yaşanmıştır. 2015 yılında ithalat yapan KOBİ sayısı 60 bin 657 iken 2016 yılında 59 bin 345'e düşmüştür. 2021 yılına kadar ithalat yapan KOBİ sayısında yüzde 4'ün üzerine çıkan bir artış yaşanmamışken 2021 yılında ise artış oranı yüzde 30,1 olarak gerçekleşmiş, 2022 yılına gelindiğinde ise artış yüzde 75'lik bir sıçrama ile 148 bin 242 olmuştur. Aynı yıl içinde ihracat yapan KOBİ sayısında ise artış oranı yüzde 13,4 olmuştur. 2013-2022 yılları arasında 2016'dan 2021'e kadar ihracat yapan KOBİ sayısı ithalat yapan KOBİ sayısını geçmiştir.

Grafik 8, Türkiye'nin 2013-2022 yılları arasındaki dış ticaret rakamları ve dış ticaret dengesini göstermektedir

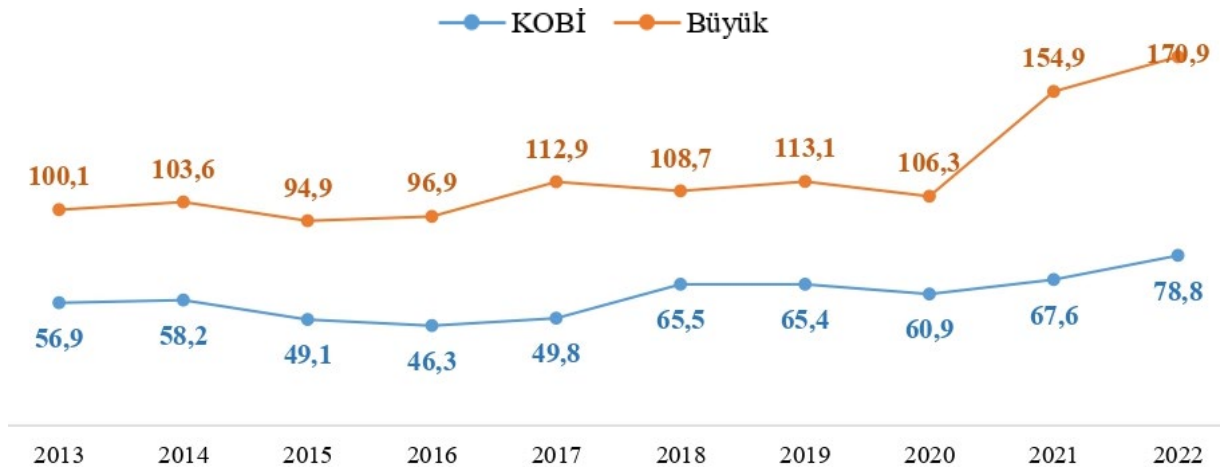

Grafik 8: 2013-2022 Yılları Arasındaki Dış Ticaret Rakamları ve Dış Ticaret Dengesi (Milyar ABD Doları)

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 8’den de görülebileceği üzere 2013-2022 yılları arasında ihracatta sürdürülebilir bir artış yaşanmamıştır. Bu dönem içinde özellikle pandeminin başladığı yıl olan 2019 ve etkisinin yoğun hissedildiği 2020 ve 2021 yıllarında, dış açığı en düşük seviyede gerçekleşmiştir. Bunun temel sebeplerinden biri, bu dönemde yaşanan salgın hastalık nedeniyle üretim ve sevkiyatın sekteye uğraması ve bu nedenle dış ticaret işlemlerinin gerçekleştirilememesidir. Fakat salgın hastalığın etkisinin azalmaya başladığı 2022 yılında dış ticaret açığı 2021 yılına kıyasla beklenmedik bir şekilde yüzde 237’lik bir sıçrayış gerçekleştirerek tarihi bir rekor kırmıştır. 2021’den 2022’ye geçişte ihracat yüzde 12,9 artarken ithalat yüzde 34 artış göstermiştir. Bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranının da ciddi bir azalış yaşanarak yıl sonunda yüzde 72,6’ya ulaşmıştır.

Grafik 9’da Türkiye’nin toplam ihracat değeri içinde KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin yerini göstermektedir.

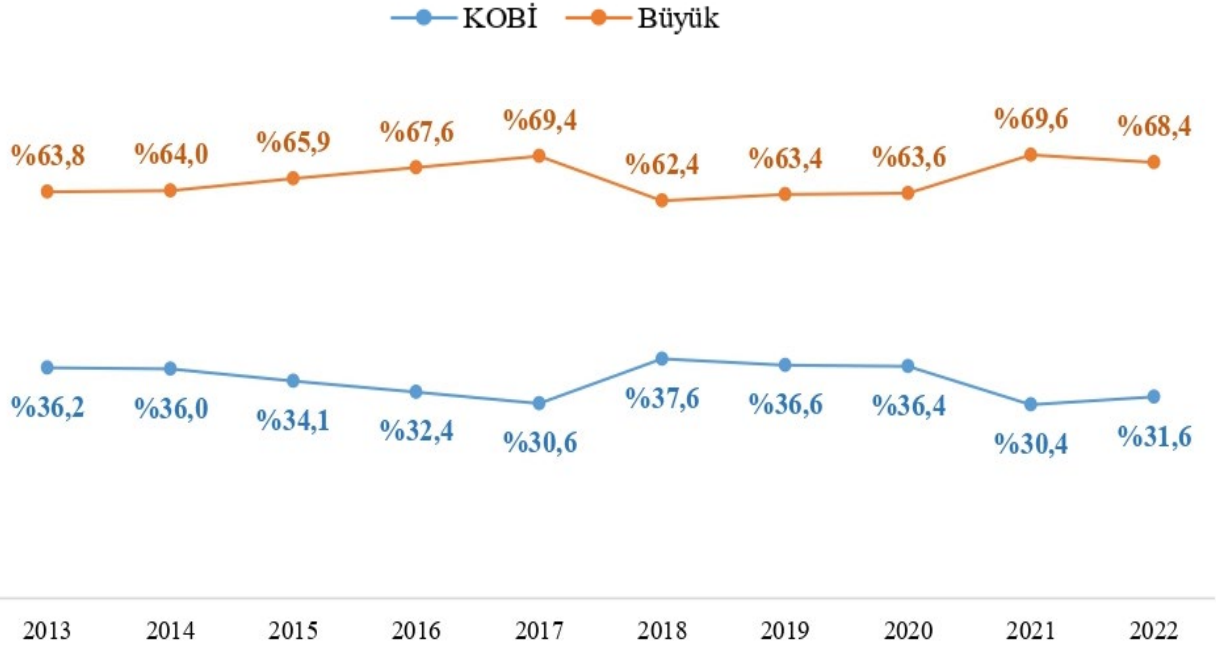
Grafik 9: 2013-2022 Yılları Arasında Türkiye’de KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin İhracat Değeri

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 9’dan da görüleceği üzere KOBİ’lerin sayısı Büyük Ölçekli İşletme sayısından daha fazla olmasına rağmen Türkiye’de gerçekleşen ihracat değerin önemli bir kısmı Büyük Ölçekli İşletmeler tarafından sağlanmaktadır. Büyük Ölçekli İşletmeler, KOBİ’lere kıyasla 2013-2022 yılları arasında ortalama ihracatın üçte ikisini gerçekleştirmişlerdir.

KOBİ sayısı, Büyük Ölçekli İşletme sayısından daha fazladır. Bu yüzden çeşitli desteklerle KOBİ’lerin dış ticaret faaliyetlerinin artırılması, Türkiye’de ihracat değerin artmasına önemli bir katkı sağlayacaktır. İhracat değerin artması beraberinde dış ticaret açığını azaltıcı bir etki gösterecektir.

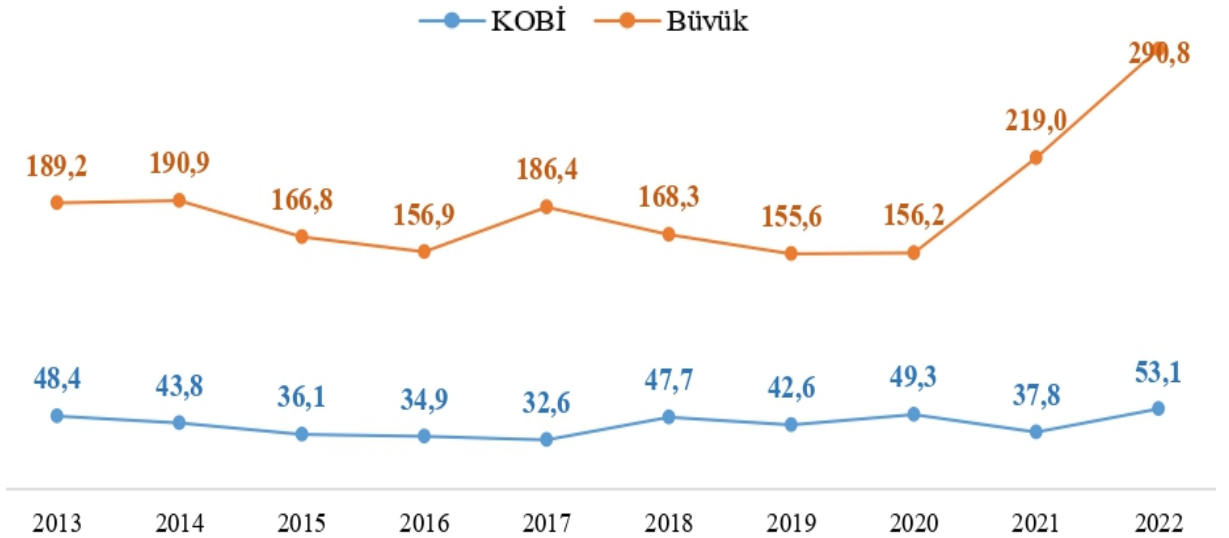
Grafik 10; KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin ihracat içindeki oransal dağılımını göstermektedir.

Grafik 10: 2013-2022 Yılları Arasında KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin Toplam İhracat İçindeki Değerinin Oransal Dağılımı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

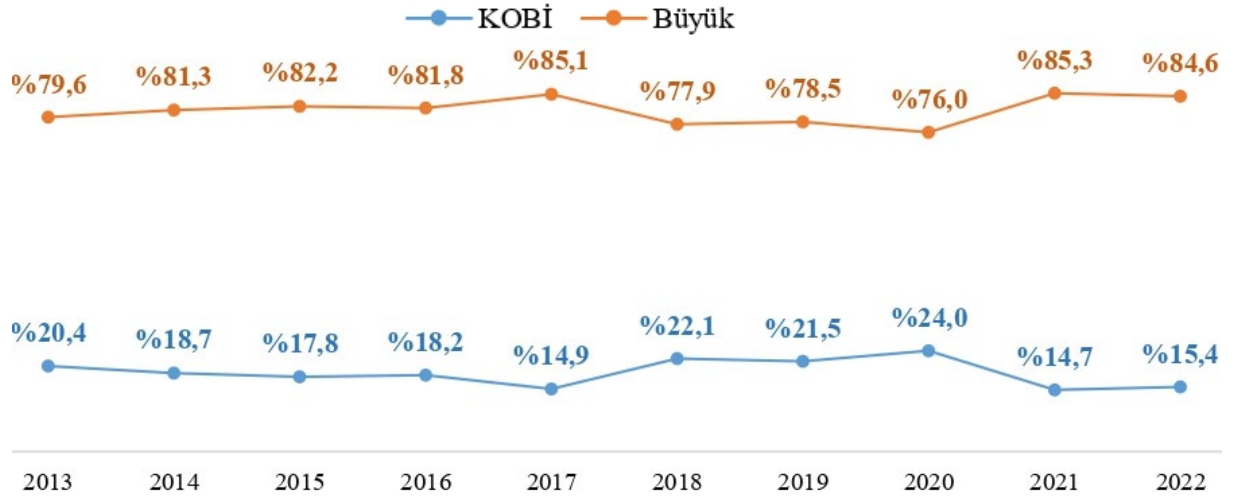
Grafik 11, KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin toplam ithalat içindeki değerini göstermektedir.

Grafik 11: 2013-2022 Yılları Arasındaki KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin Türkiye'nin İthalatı İçindeki Değeri

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Büyük Ölçekli İşletmeler, KOBİ'lere kıyasla toplam ithalatın önemli bir kısmını gerçekleştirmektedir. Oransal dağılım Grafik 12'de görülmektedir.

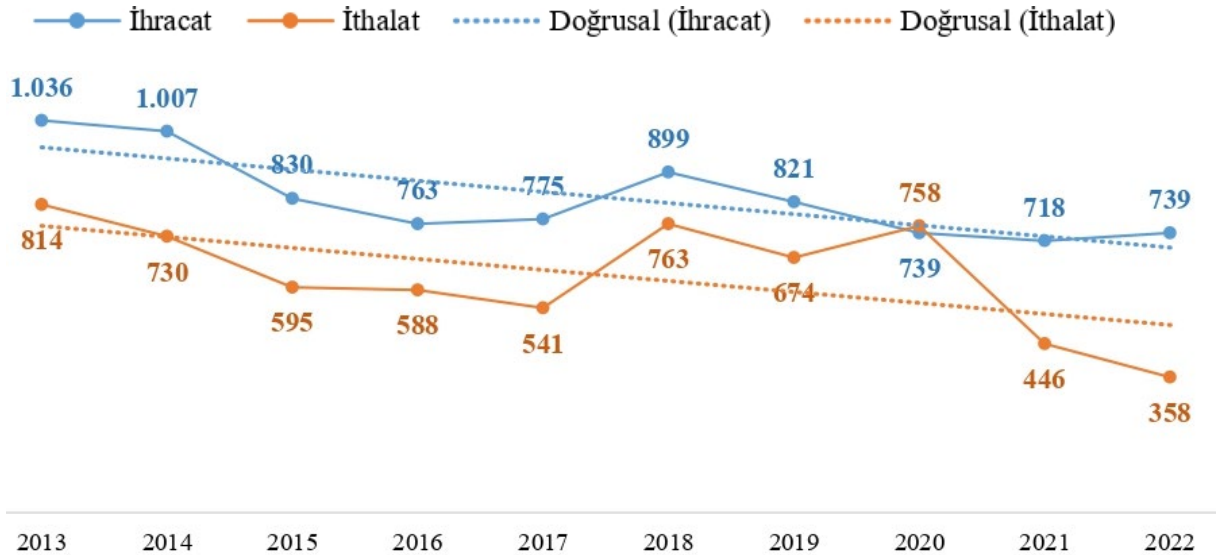

Grafik 12: 2013-2022 Yılları Arasında KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin Toplam İthalat İçindeki Değerinin Oransal Dağılımı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 12 incelendiğinde Türkiye'nin 2013-2022 yılları arasındaki toplam ithalatının sadece dördte biri KOBİ'ler tarafından yapılmıştır. Büyük Ölçekli İşletmeler, toplam ithalatın ortalama yüzde 80'ini gerçekleştirmektedir.

Grafik 13, dış ticaret alanında faaliyet gösteren KOBİ'lerin 2013-2022 yılları arasında KOBİ başına düşen ihracat ve ithalat rakamlarında yaşanan değişimi göstermektedir.

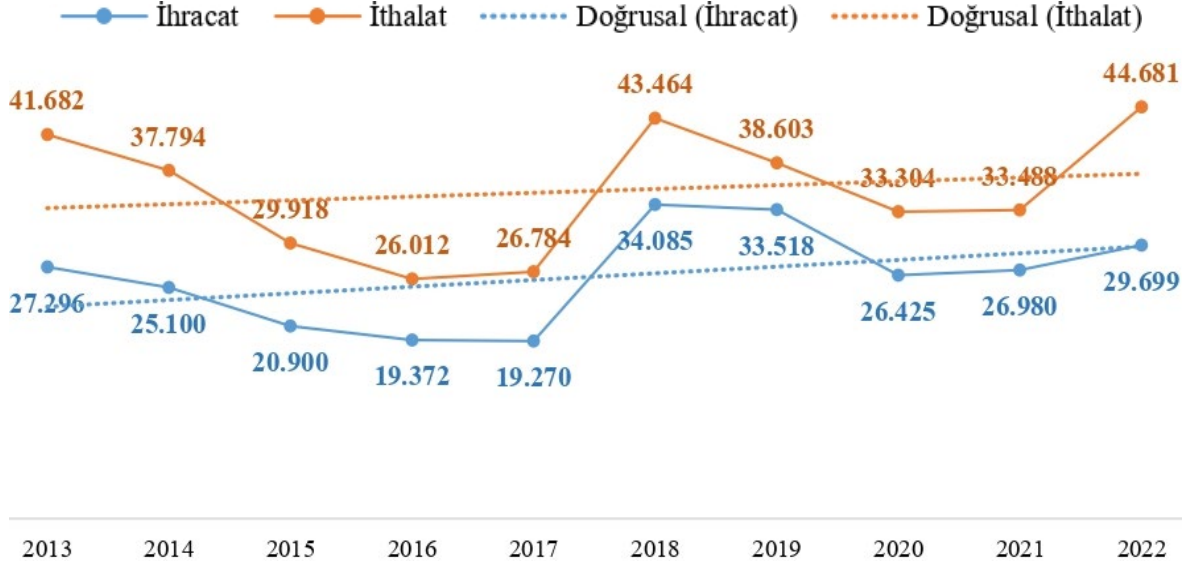
Grafik 13: 2013-2022 Yılları Arasında KOBİ Başına Düşen İhracat ve İthalat Değerleri (Bin ABD Doları)

Kaynak: (TÜİK, 2024)

KOBİ'lerin girişim başına düşen ihracat değeri KOBİ'lerin yapmış olduğu toplam ihracat değerinin, ihracat yapan KOBİ sayısına bölünmesi ile bulunmaktadır. Yapılan incelemede 2013 yılında birim ihracat değeri 1 milyon 36 bin ABD doları iken 2022 yılında bu rakam %28,7 azalarak 739 bin ABD dolarına düşmüştür. Benzer bir düşüş ithalat tarafında da yaşanmıştır. 2013 yılında birim başına düşen ithalat değeri 814 bin ABD doları iken 2022

yılında bu rakam %56 azalarak 358 bin ABD dolarına gerilemiştir. Bunun temel nedenlerinde biri özellikle 2021 yılından sonra ihracat ve ithalat yapan KOBİ sayısında ciddi artışların yaşanmasıdır.

Grafik 14, dış ticaret alanında faaliyet gsteren Büyük Ölçekli İşletmelerin 2013-2022 yılları arasında işletme başına düşen ihracat ve ithalat rakamlarında yaşanan değişimini göstermektedir.

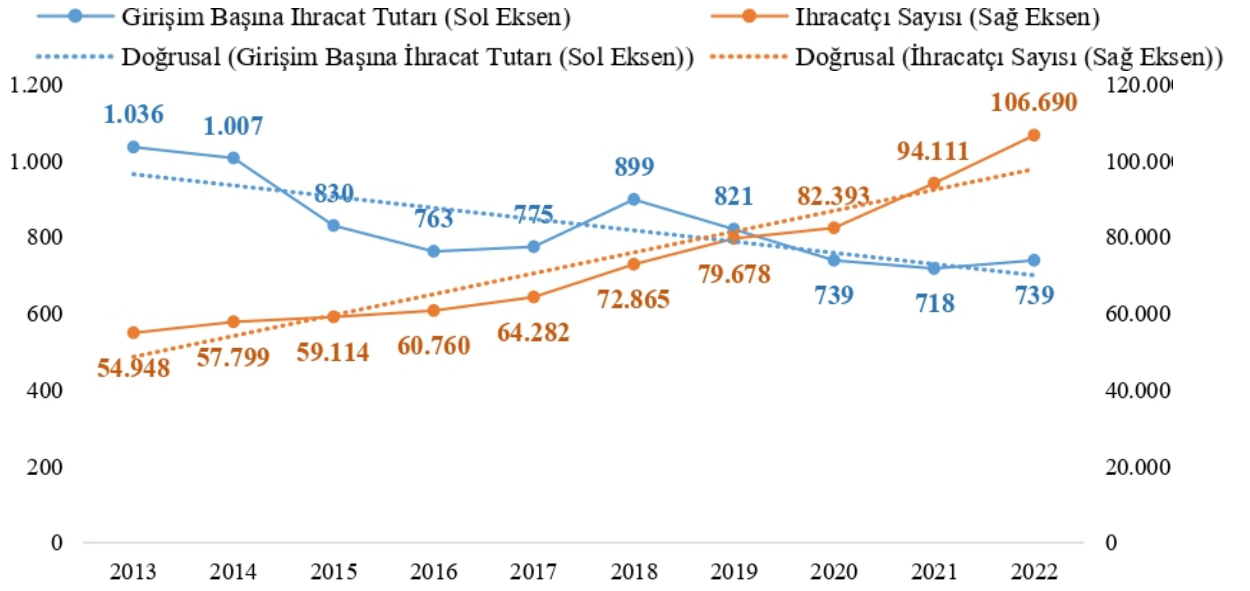

Grafik 14: 2013-2022 Yılları Arasında Büyük Ölçekli İşletme Başına Düşen İhracat ve İthalat Değerleri (Bin ABD Doları)

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 14'de dış ticaret yapan Büyük Ölçekli İşletmelerde firma başına düşen ihracat ve ithalat değerleri görölmektedir. Grafikten de görölebileceği üzere 2013-2022 yılları arasında ithalatta meydana gelen artış ortalaması yüzde 7'nin biraz üzerinde iken ihracatta meydana gelen artış ortalaması yüzde 9 civarındadır.

Grafik 15, KOBİ sayısı ile KOBİ başına düşen birim ihracat değerini göstermektedir.

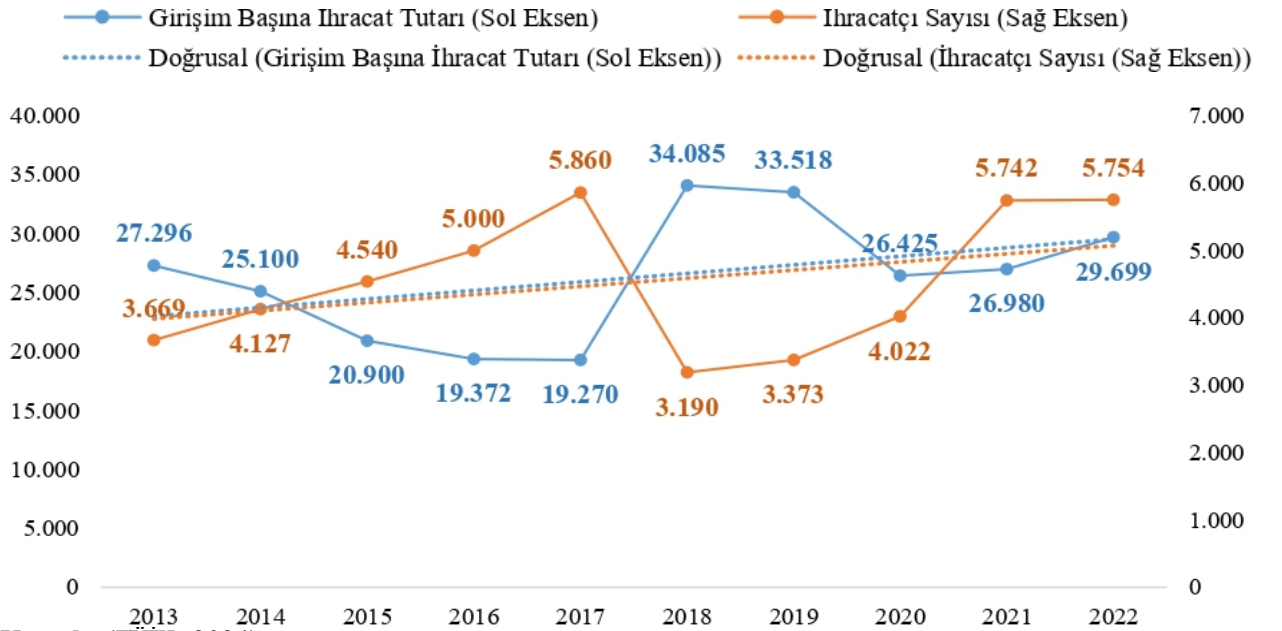

Grafik 15: 2013-2022 Yılları Arasında KOBİ Sayısı İle KOBİ Başına Düşen Birim İhracat Değeri Kıyaslaması

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 15'te görüleceği üzere 2013-2022 yılları arasında KOBİ ihracatçı sayısında artış yaşanırken birim ihracat değerinde düşüş görülmüştür.

Grafik 16, Büyük Ölçekli İşletme sayısı ile Büyük Ölçekli İşletme başına düşen birim ihracat değerini göstermektedir.

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 16: 2013-2022 Yılları Arasında Büyük Ölçekli İşletme Sayısı İle Büyük Ölçekli İşletme Başına Düşen Birim İhracat Değeri Kıyaslaması

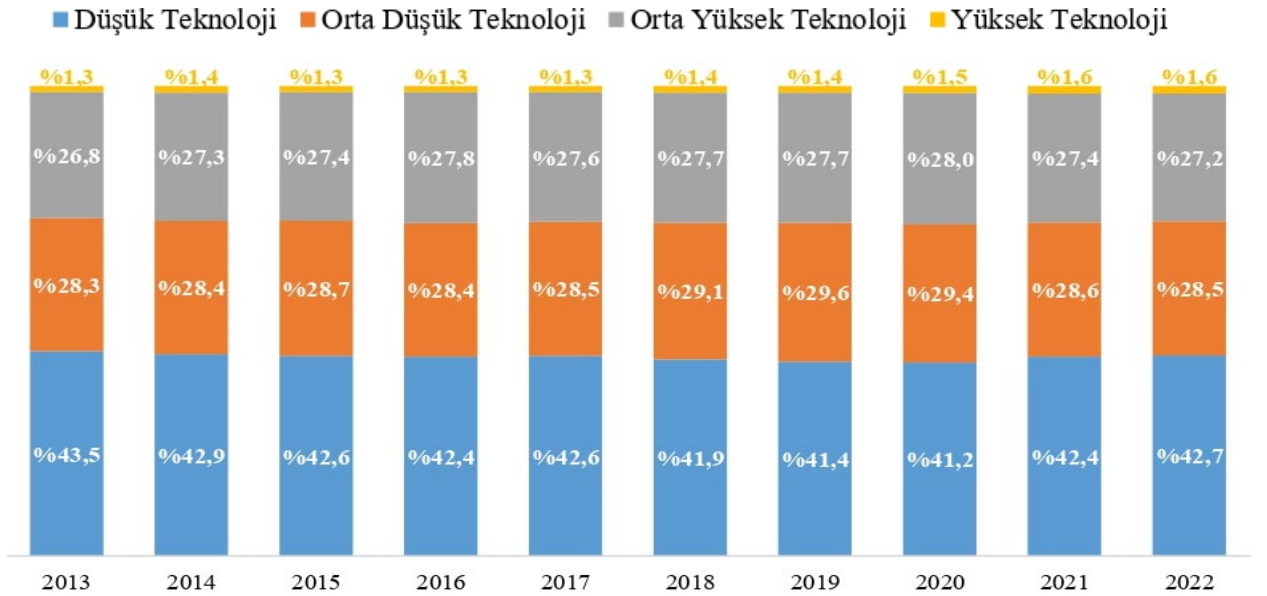
Grafik 16'dan da görüleceği üzere 2018 yılı hariç olmak üzere genel olarak ihracat yapan Büyük Ölçekli İşletme sayısı artış gösterirken Büyük Ölçekli İşletme birim başına düşen ihracat değerinde azalma kaydedilmiştir.

4.1. Dış Ticaret Faaliyetleri İle İştigal Olan İmalatçı KOBİ'leri Teknoloji Seviyesine Göre Dağılımı

Dünyanın en gelişmiş ülkelerinin aynı zamanda dünyanın en fazla ihracat yapan ülkeleri olması tesadüf değildir. Bu ülkeler, yüksek teknolojili ürün ihraç eden ülkelerdir. Yüksek teknolojili ürünler genellikle araştırma ve geliştirme teknolojilerine dayanan, bilgiye yönelik üretimin yapıldığı sektörlerde üretilmektedir. Örneğin; bilgisayar, yazılım, elektronik, uzay ve havacılık, ilaç endüstrisi, savunma sanayi gibi sektörler yüksek teknoloji üretim bilgisi isteyen sektörlerden bazılarıdır. Dünyada yüksek teknolojili ürün ihracatında ilk beş sırayı alan ülkeler Çin, ABD, Almanya, Japonya ve Güney Kore'dir. Çin ve ABD bu ülke grubu içinde en fazla yüksek teknolojili ürün ihraç eden ülkelerin başında gelmektedir. 2021 yılı rakamları baz alındığında Türkiye ise Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) tarafından yayınlanan Global Innovation Index 2023 raporuna göre yüksek teknolojili ürün ihracatında altmışıncı sırada yer almaktadır (İMMİB, 2024).

Yüksek teknolojili ürün üretimi temelde Ar-Ge çalışmalarına dayanmaktadır. Dünyada Ar-Ge çalışmalarına en fazla yatırım yapan iki ülke ABD ve Çin'dir. ABD'nin 2023 yılında Ar-Ge çalışmalarına yapmış olduğu harcama 750 milyar doların üzerindedir. Bunu 458 milyar 500 milyon dolar ile Çin izlemektedir. Türkiye'nin ise 2023 yılındaki Ar-Ge harcaması 16 milyar 100 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de Ar-Ge harcamaları 2022 yılına kıyasla 178 milyar 873 milyon TL artış göstermiştir. Bu ilerleme Türkiye'de yüksek teknolojili ürünlerin ihracatının artmasına da katkı sağlamıştır. Örneğin, Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Analizleri Yapan Clash Report'un 2024 yılının Kasım ayında yayınladığı bir rapora göre insansız hava aracı ihracatı yapan ülkeler arasında Türkiye 2024 yılı içinde ilk sırada yer almıştır (Clash Report, 2024).

Grafik 17, Türkiye'de teknoloji düzeyine göre ihracat yapan imalatçı KOBİ sayısının dağılımını göstermektedir.

Grafik 17: Türkiye'de Teknoloji Düzeyine Göre İhracat Yapan İmalatçı KOBİ Sayısı

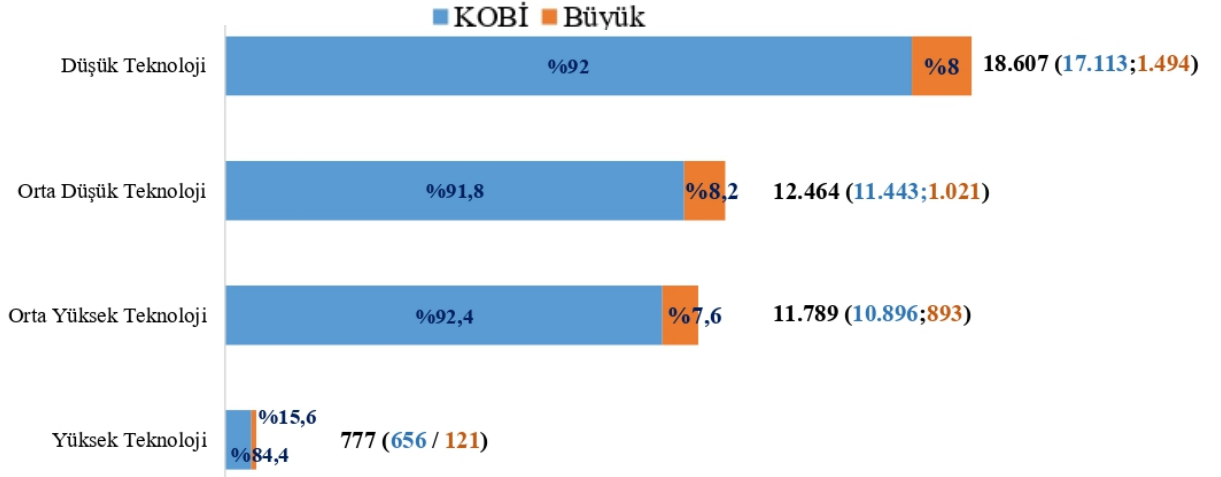
Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 17, 2013-2022 yılları arasında imalat sanayide faaliyet gösteren KOBİ'lerin teknoloji düzeyine göre dağılımını göstermektedir. Grafik analiz edildiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılmaktadır.

- 2013 yılında imalat sanayide yüksek teknolojlili ürün ihracatı yapan KOBİ'lerin oranı yüzde 1,3 iken 2022 yılında yüzde 1,6'ya yükselmiştir.
- 2013 yılında orta-yüksek teknolojlili ürün ihracatı yapan imalatçı firmalar yüzde 26,8 iken 2022 yılında yüzde 27,2'ye yükselmiştir.
- 2013 yılında orta düzey teknoloji üreten imalat sanayide faaliyet gösteren imalatçı firmalar yüzde 28,3 iken 2022 yılında yüzde 28,5'e yükselmiştir.
- Düşük teknolojlili ile imalat yapan ihracatçılar ise en büyük paya sahip olmalarına karşın 2013 yılında yüzde 43,5 iken 2022 yılında yüzde 42,7'ye düşmüştür. Düşük teknolojlili ürün imalatı yapan KOBİ'lerin sayısı azalırken diğer seviyedeki imalatçıların sayısının artması teknoloji üretiminde ilerleme kaydedildiğini göstermektedir.

Her ne kadar teknoloji düzeylerinde artışlar olumlu bir görünüm sergilese de gerçekleşen kısmi artışlar arzu edilen seviyede değildir.

Grafik 18, 2022 yılında Türkiye'de teknoloji düzeyine göre ihracat yapan imalatçı KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletmelerin sayısını göstermektedir.

Grafik 18: 2022 Yılında Türkiye'de Teknoloji Düzeyine Göre İhracat Yapan İmalatçı KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletme Sayısı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

Grafik 18, incelendiğinde 2022 yılında imalatçı ihracatçı KOBİ ve Büyük Ölçekli İşletme sayısının toplam 43 bin 637 olduğu görülmektedir. Bunların yüzde 91,9'u (40 bin 108) KOBİ niteliğinde, yüzde 8,1'i (3 bin 529) Büyük Ölçekli İşletme statüsündedir.

Tüm imalatçı ihracatçı firmaların:

- Yüzde 1,8'i (777 tanesi) yüksek teknoloji üreten sektörlerde faaliyet gösterirken, bu firmaların yüzde 84,4'ü (656 tanesi) KOBİ niteliğinde, yüzde 15,6'sı (121 tanesi) Büyük Ölçekli İşletme statüsündedir.

- Yüzde 27'si (11789 tanesi) orta-yüksek teknoloji üreten sektörlerde faaliyet gösterirken, bu firmaların yüzde 92,4'ü (10896 tanesi) KOBİ niteliğinde yüzde, 7,6'sı (893 tanesi) Büyük Ölçekli İşletme statüsündedir.
- Yüzde 28,6'sı (12464 tanesi) orta düşük teknoloji üreten sektörlerde faaliyet gösterirken bu firmaların yüzde 91,8'i (11443 tanesi) KOBİ niteliğinde, yüzde 8,2'si (1021 tanesi) Büyük Ölçekli İşletme statüsündedir.
- Yüzde 42,6'sı (18607 tanesi) düşük teknoloji üreten sektörlerde faaliyet gösterirken, bu firmaların yüzde 92'si (17113 tanesi) KOBİ niteliğinde, yüzde 8'i (1494 tanesi) Büyük Ölçekli İşletme statüsündedir.

Bütün teknoloji düzeylerinde KOBİ'ler en fazla ihracat yapan grubu oluşturmaktadır.

Grafik 19, 2013-2022 yılları arasında yüksek teknolojili ürün ihraç ve ithal eden KOBİ sayısını göstermektedir.

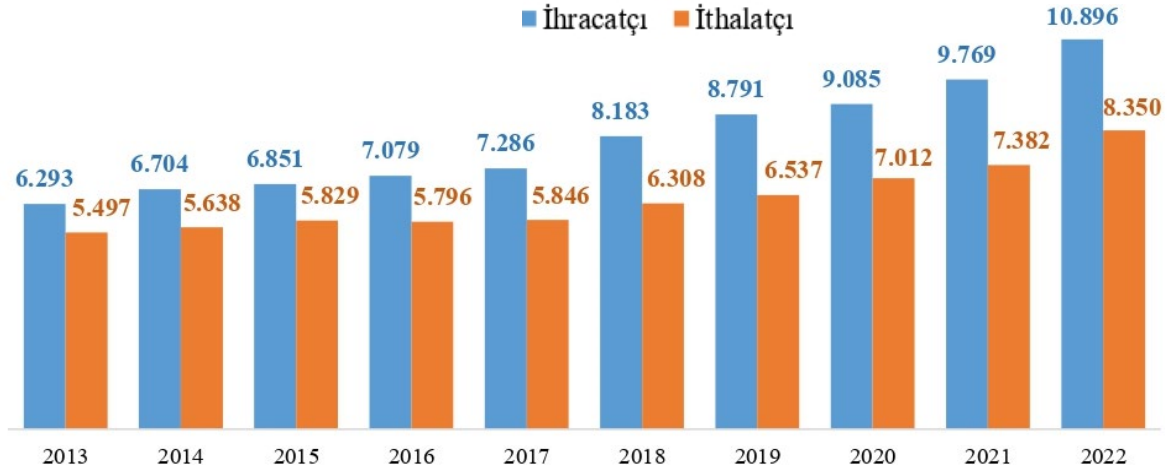

Grafik 19: 2013-2022 Yılları Arasında Yüksek Teknolojili Ürün İhraç ve İthal Eden KOBİ Sayısı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

2013-2022 yılları arasında yüksek teknolojili ürün ihracatı ve ithalatı yapan KOBİ'lerin sayısı 2015 yılında kısmi bir azalma gösterse de bu aralıkta her yıl düzenli artış kaydetmiştir. Yüksek teknolojili ürün ihracatında KOBİ'leri payı yüzde 84,4 iken ithalatında bu rakam yüzde 88,5'dir. Bu dönem aralığında ithalat yapan KOBİ sayısı ihracat yapan KOBİ sayısından daha fazla olmuştur.

Grafik 20, 2013-2022 yılları arasında orta yüksek teknoloji ürün ihraç ve ithal eden KOBİ sayısını göstermektedir.

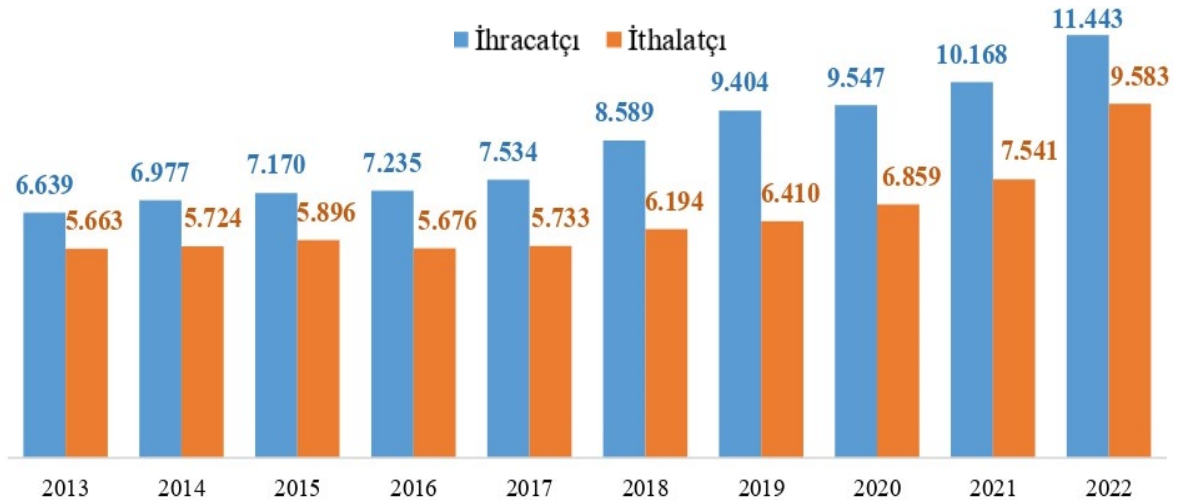

Grafik 20: 2013-2022 Yılları Arasında Orta-Yüksek Teknoloji Ürün İhraç ve İthal Eden KOBİ Sayısı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

2013-2022 yılları arasında orta-yüksek teknoloji ürün ihraç eden firma sayısı sürekli artış göstermiştir. İthalatçı sayısı ise sadece 2016 yılında kısmi bir azalış göstermiş fakat kalan yıllarda bir önceki yıla kıyasla her sene yine artış göstermiştir. Bu aralıkta ihracat yapan firmalar içinde KOBİ'lerin payı yüzde 92,4 iken ithalat yapan firmaların içinde KOBİ oranı yüzde 89,8'e karşılık gelmektedir. Tüm yıllar baz alındığında orta-yüksek teknoloji ürün ihraç eden firmaların sayısı orta-yüksek teknoloji ürün ithal eden firmaların sayısında daha fazla olmuştur.

Grafik 21, 2013-2022 yılları arasında orta-düşük teknoloji ürün ihraç ve ithal eden KOBİ sayısını göstermektedir.

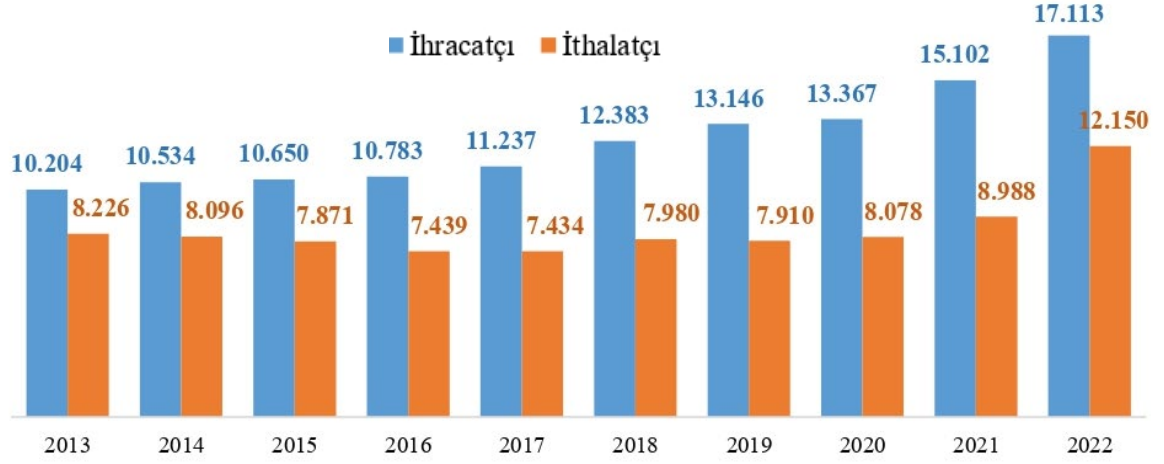
Grafik 21: 2013-2022 Yılları Arasında Orta-Düşük Teknoloji Ürün İhraç ve İthal Eden KOBİ Sayısı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

2013-2022 yılları arasında orta-düşük teknoloji ürün ihraç eden firma sayısı sürekli artış göstermiştir. İthalatçı sayısı ise sadece 2016 yılında kısmi bir azalış göstermiş fakat kalan yıllarda bir önceki yıla kıyasla her sene artış göstermiştir. Bu aralıkta ihracat yapan firmalar

içinde KOBİ'lerin payı yüzde 91,8 iken ithalat yapan firmaların içinde KOBİ oranı yüzde 89,7'e karşılık gelmiştir. Tüm yıllar baz alındığında orta-düşük teknoloji ürün ihraç eden firmaların sayısı orta-düşük teknoloji ürün ithal eden firmaların sayısından daha fazla olmuştur.

Grafik 22, 2013-2022 yılları arasında düşük teknoloji ürün ihraç ve ithal eden KOBİ sayısını göstermektedir

Grafik 22: 2013-2022 Yılları Arasında Düşük Teknoloji Ürün İhraç ve İthal Eden KOBİ Sayısı

Kaynak: (TÜİK, 2024)

2013-2022 yılları arasında düşük teknoloji ürün ihraç eden firma sayısı sürekli artış göstermiştir. İthalatçı sayısı ise sadece 2018'e kadar düşmüş, 2018'den sonra tekrar artış göstermiştir. Bu aralıkta ihracat yapan firmalar içinde KOBİ'lerin payı yüzde 92 iken ithalat yapan firmaların içinde KOBİ oranı yüzde 89'a karşılık gelmiştir. Tüm yıllar baz alındığında düşük teknoloji ürün ihraç eden firmalar ithal eden firmalardan daha fazla olmuştur.

5. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

KOBİ'ler Türkiye ekonomisinin yüzde 99,7'sini oluşturmaktadır. Bu oran KOBİ'lerin Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda KOBİ'ler Türkiye'deki toplam istihdamın yüzde 70,6'sını karşılamaktadır. İstihdamın artırılarak işsizliğin azalması politikalarının etkin bir şekilde uygulanması ancak KOBİ'lerin desteklenmesi ile mümkündür.

TÜİK'in verilerinin baz alınması sonucunda yapılan analizlerde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Firma ölçeği büyüdükçe ihracatçı sayısında artış yaşanmakta, yaşanan bu artış ihracat değerinin de yükselmesini sağlamaktadır. Bu noktada ihracata yönelik dış ticaret politikaları belirlenirken, ölçek büyümeye yönelik politikaların yoğunluk kazanması Türkiye'de ihracatın artmasına katkı sağlayacaktır.
- Pandeminin şiddetli yaşandığı 2019-2021 döneminde Türkiye'nin dış ticaretinde azalma görülürken, 2021 yılından 2022 yılına geçişte dış ticaret açığı bir önceki yıla göre yüzde 237 artmıştır. Bu artış özellikle gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'de dövize olan talebin artmasına neden olmuştur. Dövize olan talebin artması, kıt döviz kaynaklarından dolayı kur oynaklıklarının yaşanmasına neden olmaktadır. Bu noktada yüksek teknoloji ürün ihracatında artış sağlanması, ihracatta katma değeri

yüksek ürünlerin üretilip ihraç edilmesine olanak sağlayacaktır. Bu durumun gerçekleşmesi ülkede döviz gelirlerinin artmasına imkân sağlayarak Merkez Bankasının döviz rezervinin yükselmesine olanak sağlayacaktır. Rezerv artışı, kur oynaklıklarının daha etkin bir şekilde önlenmesini ve yönetilmesini sağlayacaktır.

- KOBİ'lerin dış ticarete etkinliğinin artması için ihracatta kullanılan ithal girdileri azaltmaları gerekmektedir. Bunun sağlanması ancak teknoloji üstünlüğünün elde edilmesi sonucu ithal girdilerin ülke içinde üretilmesi ile mümkündür. Bu noktada KOBİ'lerin özellikle "know-how" girişimlerinin desteklenerek teknoloji transferinin sağlanması gerekmektedir.
- İmalatçı KOBİ'lerin teknolojik ürün ihracatı kompozisyonuna bakıldığında yüksek teknoloji, orta-yüksek teknoloji, orta-düşük teknoloji ve düşük teknoloji ürün üretiminde ve ihracatında Büyük Ölçekli İşletmelere kıyasla önde olduğu görülmektedir. 2013-2022 yılları arasında teknolojik ürün ihracatı sürekli artış göstermiştir. Fakat artış sınırlı düzeyde olmuştur. Bu noktada KOBİ'leri özellikle Ar-Ge çalışmalarına önem vermesi yüksek teknoloji ürün ihracatında artış yaşanmasını sağlayacaktır.
- İhracatta sürdürülebilir artış sağlanması ancak KOBİ'lerin teknolojik açıdan üretim faaliyetlerini ilerletmelerine bağlıdır. Aynı zamanda katma değeri yüksek ürünlerin üretilerek ihraç edilememesi, ihracatçı sayısını artmasına rağmen ihracat değerinin azalmasına neden olmaktadır. Bu noktada firmaların ihracatı teşvik edici devlet desteklerinden yararlanması önem arz etmektedir. Özellikle yeni nesil ihracat desteklerinde parasal desteklerin yanında pazarlamanın nasıl yapılmasına yönelik araştırma bilgilerinin verilmesi, ihracatçıların bunlardan yararlanmaları durumunda iş hacmini artırma imkanına kavuşmalarını sağlayacaktır. Aynı zamanda Türk Eximbank'ın ihracatı destekleme noktasında sunmuş olduğu birçok kredi programından yararlanılması ihracatçıların finansal açıdan da rahatlamaların katkı sağlayacaktır. Zira Türkiye'den ihraç olunan malların bedelinin yüzde 66'sı mal mukabili ödeme metoduyla gerçekleşmektedir. Mal mukabili ödeme metodunda sevk öncesi ve sonrası ihracat kredisi sadece Türk Eximbank tarafından verilmektedir. Bu kredilerin kullanılması firmaların iş hacminin yükselmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ay, H.M., Talaşlı E. (2007). Türkiye'de KOBİ'lerin İhracattaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007(3). 173-184.
- Bozkurt Ö., Tunç, H. (2018). Kobilere Dış Ticaret Sorunları: Antalya İli Örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14 (2). 381-398. <https://doi.org/10.17130/ijmeh.2018239938>
- Çatal, M.F. (2007). Bölgesel Kalkınmada Küçük Ve Orta Boy İşletmelerin (Kobi) Rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 333-352.
- Çütçü, İ., Özdemir, A., Erkan, H. (2017). Kobi'lerin İhracat Piyasalarında Karşılaştığı Sorunlara İlişkin Algıları: Gaziantep'teki Kobi'ler Üzerine Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. 6(5). 2691-2709.
- İstanbul Maden ve Metal İhracatçıları Birliği. (2024). *Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı ve Katma Değerli Üretim*. <https://immib.org.tr/tr/yuksekteknolojiliurun-ihracati-ve-katma-degerli-uretim> (Erişim Tarihi: 05.11.2024).

- Kalaycı, C. (2008). Elektronik Ticaret ve KOBİ'lere Etkileri. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. 1(1). 139-150.
- Keskin, G., Koşan, A.K, Ayık, Y.Z. (2009). Bölgesel Gelişme Aracı Olarak Kobi'ler ve İhracat Sorunları: Erzurum'da Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2). 279-290.
- Özdemir, S., Ersöz, H., Sarıoğlu, H. (2007). Küçük Girişimciliğin Artan Önemi Ve Kobi'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri. *Journal of Social Policy Conferences*. (53). 173-230.
- Şengüler, M., Adıgüzel, M. (2023). Türkiye Ekonomisinin Yapısal Özelliklerinin Kobi'lerin Küresel Rekabet Gücüne Etkileri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(46). 636-659. Doi: 10.46928/iticusbe.1196269
- TÜİK. (2024). Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Kucuk-ve-Orta-Buyuklukteki-Girisim-İstatistikleri-2022-49438> (Erişim Tarihi: 20.11.2024).
- Ulaş, D. (2004). KOBİ'lerin Yabancı Pazarlara Açılmada Kullandıkları Stratejiler. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(3). 179-204.
- Ulusoy, R., Akarsu, R. (2012). Türkiye'de KOBİ'lere Yapılan Destekler ve İstihdam Üzerindeki Etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1). 105-126.

EXTENDED ABSTRACT

Small and Medium Enterprises (SMEs), which are the backbone of the Turkish economy, constitute 99.7 percent of the Turkish economy. 70.6 percent of total employment is provided by SMEs. In this respect, they serve as the lifeblood of current economic activities in Turkey. According to the latest statistics published by Turkish Statistical Institution regarding SMEs as of the end of 2023, the total number of companies exporting in Turkey in 2022 is 112,444. 106,690 of these are SME exporters and 5,754 are Large-Scale Exporters. With these figures, the ratio of SME exporters to total exporters is 94.8 percent, while the ratio of Large-Scale Exporters is 5.2 percent. While the number of SMEs exporting in the 2013-2022 period increased steadily, the number of SMEs importing decreased only in 2016 and increased in other years. When SMEs are classified in terms of technology exports, 1.6 percent of SMEs in Turkey are high-tech, 27.2 percent are medium-high-tech, 28.2 percent are medium-low-tech, and finally 42.7 percent are low-tech. Apart from SMEs exporting low-tech products within these four classes, SME manufacturing exporters in the other three classes have shown a continuous increase between 2013 and 2022. However, the current increase has been partial. The purpose of this article is to determine the place of SMEs, which have an important position in Turkey's exports, in Turkey's economy and especially in its exports and imports, with numbers and to make suggestions on what should be done to make SMEs more effective in order to increase Turkey's exports. Data from 2013-2022 were used in the study. Since the numerical data on SMEs were announced at the end of the following year, the 2022 data on SMEs, which were published at the end of 2023, could not be accessed. This was a limitation of the study. It is expected that the 2023 SME statistics will be published towards the end of 2024. The evaluations made in the conclusion section of the study are as follows.

- As the company scale grows, the number of exporters increases, and this increase also increases the export value. At this point, while determining foreign trade policies aimed at export, the intensification of policies aimed at increasing the scale will contribute to the increase in exports in Turkey.
- While Turkey's foreign trade decreased in the 2019-2021 period when the pandemic was severe, the foreign trade deficit increased by 237 percent from 2021 to 2022 compared to the previous year. This increase has led to an increase in the demand for foreign exchange, especially in Turkey, which is a developing country. The increase in the demand for foreign exchange causes exchange rate volatility due to scarce foreign exchange resources. At this point, increasing the export of high-technology products will allow the production and export of products with high added value in exports. The realization of this situation will allow the increase in foreign exchange revenues in the country and will allow the Central Bank's foreign exchange reserves to increase. The increase in reserves will ensure that exchange rate volatility is prevented and managed more effectively.
- In order for SMEs to increase their effectiveness in foreign trade, they need to reduce the imported inputs used in exports. This can only be achieved by producing imported inputs within the country as a result of gaining technological superiority. At this point, SMEs, especially their “know-how” initiatives, need to be supported and technology transfer should be ensured.
- When we look at the composition of technological product exports of manufacturing SMEs, it is seen that they are ahead of Large-Scale Enterprises in the production and export of high-tech, medium-high-tech, medium-low-tech and low-tech products. Technological product exports have increased continuously between 2013 and 2022. However, the increase has been limited. At this point, SMEs, especially giving importance to R&D studies, will ensure an increase in high-tech product exports.
- Sustainable increase in exports depends on SMEs advancing their production activities in terms of technology. At the same time, the fact that high value-added products cannot be produced and exported causes the export value to decrease despite the increase in the number of exporters. At this point, it is important for companies to benefit from state supports that encourage exports. In particular, in new generation export supports, in addition to monetary support, providing research information on how to do marketing will enable exporters to increase their business volume if they benefit from these. At the same time, benefiting from many credit programs offered by Turk Eximbank in terms of export support will contribute to the financial relief of exporters. Because 66 percent of the cost of goods exported from Turkey is realized through the cash against goods payment method. In the cash against goods payment method, pre-shipment and post-shipment export credit is provided only by Turk Eximbank. Using these credits will contribute to the increase in the business volume of companies.

2013-2022 YILLARI ARASINDA KOBİ'LERİN TÜRKİYE'NİN DIŞ TİCARET FAALİYETLERİ İÇİNDEKİ YERİNİN ANALİZİ

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yazar(lar) verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiklerini beyan ederler. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

Yazar Katkıları:

Bu çalışma tek yazarlı olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul İzni:

Bu çalışmanın yazarı etik kurul iznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

Çıkar Çatışması:

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir